

OSZK HÍRADÓ

XXXIV. évfolyam, 1991. 9–10. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

2. Személyi hírek és változások
2. Az OSZK hírei
3. Kitüntetések

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

3. Részletek az Országos Széchényi Könyvtár 1990. évi beszámolójából
5. Itt az ideje, hogy hírt adjunk róla. Itt van OSIRIS! (Gazdag Tiborné)
7. Pillanatképek Moszkvából. Az IFLA 57. konferenciájáról (Bátynyi Béláné)

KIADVÁNYAINKRÓL

10. A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1971–1975. (Bauer József)

TÁJÉKOZÓDÁS

12. Bécsi látogatás (Berczik Imréné)
13. A szegedi Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Kovács Ilona)
15. Párizsi napló. Az ISDS Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 17. ülése (Gazdag Tiborné)

KIÁLLÍTÁS

19. "Azért jöttem, hogy fényt hozzak Keletről a ködös Európának". Rabindranath Tagore kiállítás az OSZK-ban (W. Salgó Ágnes)
20. Babits Mihály emlékkiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban (Vidovszky Ferencné)
21. Album amicorum. Kiállítás a Kézirattárban (Földesi Ferenc)

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

23. Fraknói Vilmos a Széchényi Könyvtár élén (Somkuti Gabriella)

MUNKATÁRSAINKRÓL

29. Beszélgetés Rosta Erzsikével (Schirilla Tamásné)

SAJTÓFIGYELŐ

31. Háborúban a szúval (karácsony)
32. Együtt, vagy külön utakon? (B. R.)
32. Szajna-parti jegyzetlapok. Elyűtt Pompidou (Várkonyi Tibor)

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

34. Javaslat a Szakszervezeti Bizottságnak a munkaügyi szabályzat módosítására (Juhász Lászlóné)

SZERKESZTŐSÉGI ROVAT

34. Gondolatok a Híradóról (-i -a)

Címlapkép: Rabindranath Tagore

Személyi hírek és változások 1991. szept. 1. – okt. 31.

Új dolgozóink:

Friebesz Sándorné ügyint. II. Pü. számv. oszt.;
Rónai Péter szakalk. III. Fölőspéld. közp.

Eltávoztak a könyvtárból:

ÁTHELYEZÉSSSEL:

Balla Lóránt szakalk. IV. Külügyminisztérium;
Molnár Gusztávné ügyint. II. Teleki László Alapítvány;
Riba István szakalk. IV. Heti Világgazdaság Kiadói RT

MUNKAVISZONYA MEGSZŰNT:

Jauernik Ferencné szakalk. IV.; Kondor Anita
Éva csop.vez. ügyint. III.; Körmeny Mária
szakalk. III.; Szegvári Eszter Julianna ügyvit. II.

KILÉPETT:

Boga Judit bm. II.; Erdélyi Klára szakalk. IV.

FELMONDOTT:

Fekete Tibor Dániel szm.

Az OSZK hírei

A Főigazgatói Kollégium ez évi második ülésén, október 7-én két témát tárgyalt meg: "A Gyűjtőköri Szabályzat módosításához szükséges előzetes döntések vázlata" (Ferenczy Endréné előterjesztésében) kérdésének napirendre tűzését több szempontból indokolta. A jelenleg érvényben lévő gyűjtőköri utasítás az OSZK időközben hatályát veszített Szervezeti és Működési Szabályzatának mellékleteként a könyvtár régi szervezeti felépítését és régi elhelyezési adottságait követi, ezért formai szempontból is átdolgozást igényel. Emellett egyes dokumentumtípusok, elsősorban a nem hagyományos dokumentumok tekintetében a jelenlegi követelményeket és adottságokat még nem veszi figyelembe. Az előterjesztés – a gyűjte-

ményfejlesztés kontinuitásának érdekében – nem új szabályzat kiadását, hanem a régi átdolgozását és korszerűsítését javasolta. Az átdolgozáshoz a nemzeti könyvtár egyes archiválási és főként szolgáltatási funkcióival kapcsolatos alternatívákban kellett a Kollégiumnak döntést hoznia (szakkönyvtári-, egyetemi könyvtári feladatok ellátása; hang-, kép- és adatrögzítések gyűjtése, szolgáltatási köre, ill. gyűjteményrészek közötti megosztása, stb.). A Kollégium ezzel kapcsolatos határozatait a hivatalos Emlékeztetőből idézzük:

"– az egyetemista olvasókat ki kell szolgálni, de az OSZK *nem* egyetemi könyvtár. Szolgáltatásainkat az adott lehetőségeken belül nyújtjuk;

– a finnugor és az ural-altáji népek irodalmát válogatva kell gyűjteni;

– a szakkönyvtári feladatokkal kapcsolatos gyűjtés terjedjen ki a magyar irodalom- és történettudományra, valamint a nyelvtudományra is;

– a Kortörténeti Különgyűjtemény anyaga maradjon külön addig, amíg az egész nem kerül mikrofilmre. Anyaga muzeális anyag, a gyűjtőköri szabályzatnak nem kell vele foglalkoznia;

– az 56-os Kutatóintézet anyaga *nem* tárgya a gyűjtőköri szabályzatnak;

– a videoszalagokat gyűjtse a Kortörténeti Különgyűjtemény;

– az OSZK ne legyen nemzeti fényképtár, a gyűjtőköri szabályzat ne foglalkozzon ezzel a kérdéssel;

– nem lehetséges mereven elválasztani a kéziratokat és a levéltári anyagot;

– a pillanatnyi rossz anyagi helyzetünk ne befolyásolja a gyűjtőköri szabályzat készítőjét."

A fenti Határozatok, valamint az Emlékeztetőben rögzített hozzászólások alapján a Gyűjtőköri Szabályzat módosításának javasolt szövege 1992 elején kerül megvitatásra.

A Kollégium másik fő témája Ottovay László beszámolója volt "A nemzeti könyvtár olvasószolgálati és tájékoztató funkcióinak áttekintése és aktuális feladatai c. előterjesztésben foglalt végrehajtásának helyzetéről." (Az előterjesztésről ld. OSZK Híradó. 1991. 5–6. sz.-ban!)

A Kollégium az olvasószolgálati renddel kapcsolatos alábbi módosításokat tudomásul vette:

"– tudományos olvasóhelyek kialakítása,

– a középiskolai tanulók beiratkozásának korlátozása,

– az olvasók csak a helyszámuknak megfelelő helyet foglalhatnak el."

Kitüntetések

(1991. aug. 20.)

Szabó Ervin Emlékérem
Magyar Köztársaság Nívódíj

Dr. Nagy Attila
Szilvássy Zoltánné

(1991. szept. 20. – Széchenyi István születésnapja)

Magyar Köztársaság Bronz Érdemkereszt
Széchenyi Emlékérem (arany)

Széchenyi Emlékérem (ezüst)

Szilvássy Zoltánné
Juhász Gyula
Várady Géza
Wix Györgyné
Csillag Ildikó
Czigler Mária
Illy Lászlóné
Jankóné Pajor Ildikó
Schertlin Péter
Zséli Lászlóné

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Részletek az Országos Széchényi Könyvtár 1990. évi beszámolójából

Kapcsolat a hazai és nemzetközi könyvtári és információs rendszerekkel

HAZAI ÉS NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az ISDS IC (International Serials Data System, International Centre, Paris) számára elkészült és kiküldtük a 15. mágnesszalagos bejelentést az új indulású, a címváltozott, ill. az újrafeldolgozást igénylő időszak kiadványokról, összesen 762 tétellel. A feldolgozott tételek száma 1.477 volt, a következő mágnesszalag kiküldésére az IC jelzésekor kerül sor, amikor is mód lesz az OSIRIS rendszerben történő feldolgozás megkezdésére.

1990 májusa és szeptembere között a magyar központ elvégezte az OSIRIS program tesztelését, amelyről angol nyelvű összefoglaló jelentést készített és küldött el az IC számára.

Beszámoló készült a Magyar Nemzeti ISDS Központ 1989. évi tevékenységéről a Liszabonban tartott ISDS Nemzeti és Regionális Köz-

pontok Igazgatóinak 16. ülésére. Itt került sor az OSIRIS program tesztelési eredményeinek értékelésére, valamint a kisszámítógépes adatbáziskezelés és floppyn történő bejelentés beadási feltételeinek megbeszélésére.

Az IKARR vezető szervéhez Moszkvába 2 alkalommal 1.094 adatlap kiküldésére került sor. 1990. júl. 1-jei hatállyal a magyar IKARR KNSZ befejezte működését, kilépett az IKARR rendszerből. A kilépést a VSZ tudomásul vette. A magyar KNSZ kilépése ellenére elkészítette szokásos éves jelentését, valamint az IKARR VSZ 1989. évi felkérésének eleget téve, tapasztalatcserére fogadta a kubai, a bolgár, a lengyel és a szovjet KNSZ-ek vezetőit.

Az "Annual Bibliography of the History of the Printed Books and Libraries" számára az RMNY szerkesztősége elküldte az 1989. évi anyagot.

A RISM munkálatai során befejeződött az esztergomi bazilika kottatárának feldolgozása, folytatódott a Zeneműtár kéziratának címléírása.

A Színháztörténeti tár részt vesz a SIBMAS tevékenységében, 1990-től pedig végrehajtó bizottságában is.

Kutatásszervezés, kiadványügyek

KUTATÁSSZERVEZÉS

A kutatásszervezés – a tudományos titkár közel félévi távolléte és e feladatkör helyettesel való ellátása következtében – nem felelt meg egészen a tervben feltüntetett követelményeknek.

A minden évben ismétlődő rutinmunkát (a kutatónapi tevékenység nyilvántartása, az egyéni tudományos tervek, jelentések, publikációk számbavétele, a Keresztury-jutalommal kapcsolatos munkák ellátása, a kiadványokkal összefüggő adminisztratív munkák végzése, stb.) zökkenőmentesen történt meg, de az új tervek nem, vagy csak részben valósulhattak meg. Így elmaradt az új kutatási szabályzat kidolgozása, és nem kerülhetett sor az OSZK tudományos konferenciájának lebonyolítására sem.

A vázolt helyzet következtében a könyvtár Tudományos Bizottsága is elsősorban a legszükségesebb, halaszthatatlan kérdéseket, ügyeket vitathatta meg. Ezek közül ki kell emelni a Keresztury-pályázatra beadott művek odaitélésének és honorálásának kérdését. A beérkezett 5 pályázat mindegyikét elismerésre és honorálásra érdemesnek tartotta a bizottság. A főigazgatói döntés értelmében külön jutalomban részesült Heltai János "Bethlen Gábor magyarországi háborúinak ideológiai háttere, különös tekintettel Alvinczi Péter alakjára" című kandidátusi értekezése. Első díjat Békés Csaba: A magyar kormány békepropaganda tevékenysége 1945–1946-ban c. doktori disszertációja nyerte el. A második díj kiosztására nem került sor, ellenben a harmadik fokozatú elismerésben Batári Gyula: A természet-tudományos szaksajtó kialakulása Magyarországon (1721–1867); Mezey László Miklós: Szlovenszakai helikon, valamint Urbán László: Képek a Corviniana világról c. pályaműve részesült. A díjak átadására április 26-án, a Széchényi ünnepségen került sor.

Az OSZK évkönyve és a könyvtár füzetsorozatainak szerkesztésével megbízott bizottság – saját illetékességi körében – próbált ugyan előremutató terveket megfogalmazni, de ezek kivitelezésére az intézmény gazdasági helyzetének függvényében lehet csak gondolkodni.

TUDOMÁNYOS MUNKA

A kutatói tevékenység intenzitása az ismertett nehézségek ellenére sem szenvedett csorbát. Magas szintű feltárásmunka folyt az egyes osztályokon a tudományos segédletek fejlesztésére, és ennek – a sokszor évek, évtizedek munkáját összesítő folyamatnak eredményeként – számos, a hazai és külföldi kutatást támogató, nemzetközi jelentőségű és értékű kiadvány 1990-ben történő megjelentetése tette fel a koronát. (Ld. az előző vonatkozó fejezeteket!)

De számottevő teljesítményeket mutathatunk a kutatóidővel támogatott munkatársak bűvárokódásai nyomán is. Az e célra szóló időkedvezményt 83 fő számára engedélyezte – heti egy napra – a könyvtár főigazgatója. A jóváhagyott témák szervesen illeszkedtek a könyvtár hivatali munkatervébe, azt vagy közvetlenül kiegészítve, vagy pedig a tervfeladatok jobb ellátását elősegítve. Szembeötlően emelkedett a hungarika-kutatással, a külföldi magyarság egyes problémakörének feldolgozásával összefüggő munkálkodások száma, többen foglalkoztak egyes állományrészeink feltáráásával, illetve a feldolgozás, tájékoztatás minőségét emelő – elsősorban irodalomtörténeti és történelmi, valamint az egyes különgyűjtemények tevékenységéhez kapcsolódó speciális kérdésekkel. Ismét nagyobb számban jelentek meg a könyvtártörténeti kutatások, amelyek a még meg nem írt korszakok hasznos segédleteiként szolgálnak. Ezek közül kiemelkedik az ún. Horthy-korszak térkép és zeneműtári gyarapítási és egyéb tevékenységének részletes feltárása. Természetesen a könyvtári munkát megalapozó gépesítés, restaurálási, stb. kutatások is támogatásban részesültek.

Hangsúlyozni kell, hogy mindezen munkálatok az illetékes hazai (és több esetben nemzetközi) intézményekkel egyeztetve történnek, és így a nemzeti tudományosság egészének adalékaiul is szolgálnak.

A kutatások eredményességét 142 publikáció (köztük jelentős tanulmányok és könyvek) megjelenése igazolta, továbbá az, hogy az e körbe sorolt munkatársaink nem lebecsülendő része rangos hazai és külföldi tudományos egyesület, társaság tagja, sőt, vezetője. De azok az előadások is, amelyeket különféle felsőoktatási intézményekben, konferenciákon, kongresszusokon országunkon belül és túl megtartottak.

Itt kell megemlíteni, hogy kutatóink közül Heltai János kandidátusi fokozatot, Rózsa Mária és Tóth Árpád pedig egyetemi doktori fokozatot nyert el.

E pozitívumok mellett nem hallgatható el, hogy az összkép még kedvezőbb lenne, ha a publikációs lehetőségek köre nem szűkülne egyre inkább, ha a még egyáltalán megjelenő időszaki kiadványok átfutási ideje nem lenne oly reménytelenül hosszú. Az egyéni jelentésekből ui. az derül ki, hogy számos elkészült kézirat vár közreadóra íróasztalfiókokban, vagy nyomdáknban, illetve kiadóknál elfekve. Utalni kell itt saját évkönyvünkre, számos tudósunk "ugródeszkájára", amelynek 1984-85-ös kötete még mindig egy utolsó korrektúrára vár.

KIADVÁNYI TEVÉKENYSÉG

A kiadványi tevékenység tervezése a megszokott keretek között történt, részben saját nyomdai kapacitásunkra, részben külső támogatásra (TS 4/4) építve. Az igények meghaladták a rendelkezésre álló előállítási lehetőségeket, ezért a közreadásra tervezett művek számát eleve csökkenteni kellett a fontossági sorrend több ízben történt módosításával.

Hogy az ilyen módon kialakított terv teljesítése sikerült, azt nem csupán a könyvtáron kívüli anyagi segítség – nem mindig könnyű – biztosításával sikerült elérni, hanem annak révén is, hogy a Nyomdaüzem a Váci útra történt költözése óta 1990-ben tudott először teljes kapacitással dolgozni. Igaz, hogy ehhez képest elmaradás jelentkezett az új kiadványok bekötésében, de az év végén beszerzett, nagy teljesítményű összehordógép az egyensúly megteremtését elő fogja mozdítani.

A tervezett vári szövegszerkesztő állomás felállítása, amely szintén a kiadványi tevékenység kiterjesztését hivatott szolgálni, csak részben képes eredeti feladatát teljesíteni, miután ezt az egységet a Gyarapító és Feldolgozó Főosztály keretében lehetett csak felállítani, és így csak e főosztály igényeit elégítheti ki.

A kiadványi tevékenységgel összefüggő technikai feladatok megoldása (külső nyomdákkal, kötetekkel való kapcsolat fenntartása, stb.) zökkenőmentesen bonyolódott.

A kiadványok elhelyezésében, terjesztésében a raktár szűk területe és teltsége, továbbá az illetékes osztály más irányú leterheltsége miatt (Corvina-kiállítás) nem kerülhetett sor a Kiadványtár rendezésére, a selejtezési munkák végzésére, az új ügymenet bevezetésére. Így 1990-ben az új műveket megjelentető osztályok egy része maga oldotta meg e feladatokat. A Kiadványtárat kezelő osztály csak az év végén keríthetett sort a helyzet felmérése és az 1991 elején meginduló végleges rendezésre és az egységes kezelési eljárás kidolgozására.

**Itt az ideje,
hogy hírt adjunk róla!**

Itt van OSIRIS!

No, nem az egyiptomi istenség látogatott el a nemzeti könyvtárba, hanem egy adatbázis kezdte meg üzemszerű működését a Magyar ISDS Nemzeti Központban.

A párizsi ISDS (International Serials Data System) Nemzetközi Központ, mely mintegy 50 bejelentő ország több, mint 530.000 időszaki kiadványának azonosító leírását kezeli adatbázisában, a software kidolgozóival együtt már évek óta fáradozik azon, hogy megkönnyítse a kis- és középmeretű, jobbara adatlapos csereformátumot használó nemzeti központok, na meg a saját munkáját a személyi számítógépes nyilvántartás és adatkezelés, valamint a floppyn történő információátadás bevezetésével. Az új csereformátum alkalmazása szükségtelemné teszi majd az idegen adatlapok Párizsban történő rögzítését, ami sok hibalehetőséget rejt magában, másrészt az illetékes nemzeti központ számára hozzáférhetővé teszi mindenkor teljes adatbázisát, és garantálja, hogy az adatbáziskezelő program segítségével létrehozott rekordjai minden tekintetben megfelelnek az ISDS rekordszerkezeti követelményeinek, azaz a nemzetközi adatbázisba továbbított bejelentések kiállják az ellenőrző program próbáját. Ez a személyi számítógépes program kapta a keresztségben az OSIRIS nevet, nem is öncélúan, mivel az "Online Serials Information, Registration and Inquiry System" akronimája. Ugyanakkor az örök megújulást jelképező Ozirisz gondolata sem áll távol a program lététől, hiszen alkalmazása új életre kelti majd a kisebb nemzeti adatbázisokat, és felélénkíti a nemzetközi központ tevékenységét is.

A program születése 1986-ra nyúlik vissza, amikor két magyar számítógépes szakember bemutatott az ISDS Nemzeti és Regionális Központok ülésén (Budapesten, az OSZK-ban) egy ISDS rekordok előállítására és kezelésére alkalmas software-t. Ez volt az OSIRIS őse. A bemutatót 1987-ben előterjesztések, további bemutatók, majd fokozatos fejlesztések követték, és a program nemzetközi jelentőségét felismerve, az UNESCO és az IFLA is szárnya alá vette az ügyet. A két magyar pedig, Jacsó Péter és Szűcs András dolgozott az ISDS Nemzetközi Központ megbízásából. Persze, mi

magyarok összetartunk, úgyhogy a Magyar Nemzeti Központ, név szerint annak vezetője, Szilvássy Zoltánné tevékenyen együttműködött a kidolgozókkal. 1990-re a software olyan szintre került, hogy megérett a tesztelésre. Ekkor hivatalos felkérést kaptunk a párizsi központtól a teszteléssel együttjáró feladatok elvégzésére. Jőmagam friss erőként kapcsolódtam bele a munkálatokba, – azóta ki se lát-szom belőlük...

Hogyan zajlik egy tesztelés? Fantasztikusan izgalmas! Mindent ki kell próbálni. Mi történeik akkor, ha... örült hibákat ejtünk. Vajon rendbe lehet hozni? Közben, saját kárunkon persze, rengeteget tanulunk. Ha végleg elakadunk, mindig kéznél van egy számítógépes a könyvtárból: Horváth Ádám, Szűcs Peti, Tar Kati, Posta Éva. Végül összeállítunk egy irtatlan hosszú listát a kifogásainkról – és félünk, hogy nem fognak szeretni érte. De mégis, le kell írni, mert ezt a programot éppolyan laikusok fogják használni, mint amilyenek mi vagyunk (voltunk?). Faxok, telefonok, részletes véleményezések, rekordkiírások, floppyk jönnek-mennek a párizsi központ, a software fejlesztését végző és időközben Genfben dolgozó Szűcs András, valamint a budapesti tesztelő központ között. Közben persze a napi munka sem állhat le: a teszteléshez használt leírásokat a hagyományos módon is rögzítjük (a saját fejlesztésű NORTON editorunk segítségével), hogy aztán mágneszalag legyen belőlük, mégpedig az utolsó. Drága dolog a mágneszalag, ideje korszerűbbre és olcsóbbra cserélni. Csak egy jó számítógép kellene hozzá! Küszködünk a rendelkezésünkre álló PC korlátaival, és álmódozunk a szebb és jobb jövőről.

A tesztelésbe közben bekapcsolódik az Ír Nemzeti Központ is, egy pirinyó adatbázis a miénkéhez képest, mindössze kétezer-velahány rekorddal (mi ez idő tájt közelgünk a tízezerhez). A soron következő liszaboni ISDS tanácskozáson, 1990 őszen már két nemzeti központ számol be az eredményekről. A laikusok után most a szakembereken a sor, hogy megfogják a munka végét. Az eredmény sokáig várat magára. Igazán nem is tudjuk, bánjuk-e, hiszen az ígért nagyobb kapacitású számítógép még csak vágyálom. Végül 1991 szeptemberében a dolgok egyszerre lendülnek mozgásba. Megérkezik az új PC (persze nem tökéletes, jön a szerelő, megjavítja), közben a software installálásához szükséges kérdőívekre válaszolunk, megmondjuk, mi mindent szeretnénk visszakereshetővé tenni, milyen karaktereket tudunk megjeleníteni a képernyőn és a (még meg sem érkezett) printeren. A légipostával megérkezik Hawaiból a felhasználói kézikönyv (írója, Jacsó Péter ott ad elő az egyetemen meghívott professzorként) – ezt is véle-

ményezni kell. És végre megérkezik a "CSO-MAG": 11.225 rekord, és persze a megújított software. A könyvtár számítógépes gárdája megintcsak besegít, kell is, mert pár nap múlva már bemutatót tartunk az észak-európai országok központi katalógusait összefogó bizottság, a NOSP Steering Committee számára. Minden rendben megy, és még három hetünk van, hogy a következő, ezúttal Párizsban megrendezendő ISDS tanácskozásra elvégezzük a javított program tesztelését. ...És írjuk az észrevételeket, gyűlnek a kommentárjaink, – egy részüket még elviszi a posta, a többit majd mi kézbesítjük. Viszünk magunkkal floppyt is, – rajta már olyan rekordokkal, melyeket nem fogunk más módszerrel (a biztonság kedvéért sem) továbbítani a nemzetközi adatbázisnak. A kocka el van vetve. Ennek most már működni kell! A párizsi ülésen teljes a siker. A magyar részről végzett munkálatokat a hozzáértők kellőképpen értékelik, a kevésbé hozzáértők pedig tisztelik. Most megint egy kicsit a szakemberek kezébe adjuk a kezdeményezést, és nem utolsósorban élvezzük az adatbázis online kezelésének előnyeit idehaza. Mi vagyunk az elsők, akik élvezhetik. A többi, OSIRIS-re váró országnak még türelmesnek kell lennie, hiszen még mindig vannak apróbb hibák a software-ben. De mi így is szerencsésnek érezhetjük magunkat, mert az előnyök messze meghaladják a tökéletlenségeket. Azt hiszem, irigyelnek minket. Persze, ha tudnák, mi melő fekszik benne...

És ezzel még nincs vége. Mert lesz egyszer egy fejlettebb Micro-CDS/ISIS verzió – erre épül a software, – és akkor majd átültetik a programot, és majd azt is leteszteljük, ahányszor kell, ugyan ki más is tenné meg, hiszen tapasztalatunk van benne. És akkor majd a felhasználói kézikönyvet is revideálni kell. Lehet, hogy sose lesz vége OSIRIS (Ozirisz!) folytonos megújulásának?

Megjegyzés: a párizsi ISDS Nemzetközi Központnak benyújtott tesztelési jelentések a következők:

– Online Serials Information, Registration and Inquiry System. Testing of the program in June–August 1990 / compiled by the Hungarian ISDS National Centre ; Elizabeth Gazdag ; Judith Szilvássy. – Budapest, 1990. – 28 p.

– Online Serials Information, Registration and Inquiry System. 2nd testing on the program in September–October 1991 / compiled by the Hungarian ISDS National Centre ; Elizabeth Gazdag ; Judith Szilvássy. – Budapest, 1991. – 13 p.

– Comments on the ISDS–OSIRIS User Manual 1991 / compiled by Elizabeth Gazdag ; Judith Szilvássy. – Budapest, 1991. – 22 p.

Gazdag Tiborné

Pillanatképek Moszkvából

Az IFLA 57. konferenciájáról

Az IFLA 57. konferenciáját ez év augusztus 18–24 között tartották Moszkvában. A szakmai programokról írt beszámolót nehéz elválasztani azoktól a politikai eseményektől, amelyek 19. és 23. között zajlottak. Miután már a sajtóból és Sonnevend Péter Könyvtárosban megjelent írásából részletes leírását kaphattuk mindazoknak az eseményeknek, amelyek a világot és természetesen a résztvevőket is mélyen felkavarták, elsősorban a programokról adok rövid, vázlatos beszámolót. (Az előadások szövege, – amely közül lehet, hogy mind el sem hangzott vagy az előadó távozása miatt, vagy miután annyira megritkultak a résztvevők, – megtalálható a KMK szakkönyvtárban.)

Alighogy elhangzottak az első köszöntő szavak és megválasztottuk a vezetőséget a következő négy évre, a hivatalos, ünnepélyes megnyitó már a tankok árnyékában a Roszszija szállodában zajlott. Ettől kezdve a szakmai programok mellett egyre többen próbáltunk az utcán történetekkel is lépést tartani. A követségek naponta többször is változtatva javaslataikat tettek ajánlatot a maradásra, ill. az elutazásra. Sajnos, ez szerda után nagyon megritkította a résztvevők számát, és néhány program el is maradt.

Minden tiszteletet és megbecsülést megérdemelnek a konferencia szervezői, akik a nehézségek ellenére minden helyszínt és programot megpróbáltak biztosítani az előzetes tervek szerint. Nemcsak a politikai válság miatt lehetnek álmatlan éjszakáik, de az élelmiszerhiány, a gazdasági nehézségek közepette az ellátásunkról is gondoskodtak. Szinte semmi sem kapható, ha mégis, vagy csak megfizethetetlen áron rubelben, és/vagy kizárólag dollárban.

A konferencia

1991. augusztus 18.

Elnöki és Végrehajtó Bizottsági választások, szervezeti változások

Ebben az évben fontos választások színhelye volt Moszkva. Az IFLA elnöki tisztségét Hans-Peter Geh már a második négyéves terminusban töltötte be, így mindenképpen új elnököt kellett választani.

Három jelöltre érkeztek már előzetesen a szavazatra jogosult tagokhoz a támogatást kérő felhívások.

Anthony J. Evans, angol jelölt a Loughbough-i Műszaki Egyetemi Könyvtár igazgatója, a Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék tanára. Az IFLA-ban már hosszú évek óta több fontos funkcióra választották, ezek közül a legjelentősebb 1985 óta a Végrehajtó Bizottságban a pénzügyek felügyelete. Jelentős az angol és a nemzetközi könyvtári szervezetekben való tevékenysége is. Publikációinak témái elsősorban a gépesített, az információs szolgáltatásokat és a használok képzését ölelik fel.

Stephney W.L. Ferguson a jamaikai Nemzeti Könyvtár igazgatója 1980 óta. Nemzetközi tevékenységében jelentős a Brit Nemzetközösség Könyvtári Egyesületében (COMLA) betöltött vezető tisztsége.

Robert Wedgeworth 1985 óta a Columbia Egyetem Könyvtári tanszékének vezetője, előtte hosszú éveken keresztül függetlenített igazgatója volt az Amerikai Könyvtári Egyesületnek (ALA), amely során jelentősen javította az egyesület pénzügyi helyzetét, több PR programot kezdeményezett, és a szakmai továbbképzés távoktatásos továbbfejlesztése is az ő nevéhez fűződik. Pályafutását mint könyvtáros kezdte főiskolai könyvtárakban, ahol hosszú időn keresztül a gyarapítási osztályon dolgozott, majd később a szerzeményezést tanította az egyetemen. Több könyv szerzője, vagy szerkesztője. Nálunk is jólismert az ő szerkesztésében megjelenő "ALA World Encyclopedia of Library and Information Services". Az IFLA első elnökhelyettese 1989 óta.

A választás eredményeképpen *nagy többséggel a fekete, amerikai Robert Wedgeworthot választották az IFLA elnökének*. Ezt megelőzően az alábbi programbeszéddel fordult a választókhoz:

"A konferenciát drámai társadalmi változásokat átélő országok közepette rendezték meg (a beszéd egy nappal a puccs előtt hangzott el), eszembe idézi a nagy amerikai, Friedrich Douglass szavait: 'küzdelem nélkül nincs szabadság'. Az IFLA sem érhet el sikereket, csak fájdalmas küzdelmek árán.

A világ sok könyvtára hatalmas fejlődést ért el századunkban, de az évezred utolsó éveit

ben kisebb és nagyobb intézményeink a politikai változások és a gazdasági megszorítások áldozataivá válnak.

Küzdelmünk, hogy az intézményeket és a könyvtáros hivatást újjáélesszük, nem csupán pénz és technológiai kérdés, de lényegében az érték kérdése. Hinnünk kell, és képesnek kell lennünk arra, hogy meggyőzzünk másokat, miszerint a könyvtárak az információban korábban a legmegbízhatóbb, legszilárdabb intézmények: oktatási intézmények, amelyek ösztönzik és elősegítik a képzést; információs intézmények, tevékenységükkel elősegítik a demokratikus döntéshozatalt; szociális szolgáltató intézmények, ahol minden életkor számára kínálnak programokat.

Az érték önmagában nem helyettesítheti a könyvtárosok csökkentett létszámát, a gyűjteményi hiányokat és a költségvetés szűkös kereteit, amely könyvtárainkat sújtja. Értékek szükségesek ahhoz, hogy új kapcsolatokat építsünk, és a régieket felújítsuk a fenntartók felé irányuló, tervező és programkészítő folyamatban. A Könyvtárak és Információs Központok Enciklopédiája c. kézikönyv szerkesztése, amelynek 30 kiadása 180 ország könyvtárainak és könyvtárosainak helyzetét és körülményeit vette számba, valamint az IFLA Végrehajtó Bizottságában való tevékenységem során értetem meg azt, hogy az IFLA-ban való munka gyakorlati, mindennapi szinten csak az értékek egy meghatározott összességén alapulhat.

Még fontosabb számomra talán annak a felismerése, hogy szükség van IFLA programokra, azért, hogy szolgáljuk azokat, akik a konferenciákon részt vesznek, és azokat is, akik ott hon maradnak.

Az IFLA legnagyobb erőssége tagjaiban van. Büszke vagyok arra, hogy könyvtáros lehettem, és büszke vagyok arra is, hogy itt állhatok a kiválasztottak között, akik jelöltek lettek. Így ez az elnökválasztás valódi 'választást' jelent, amely biztos nem könnyű a jelenlévőknek. Az IFLA programjának megvalósítása Manilában, Nairoiban és Sydneyben, valamint a spanyol nyelv mint hivatalos nyelv elfogadása a szervezetben új életerőt hozott, de új feladatokat is a vezetés és a költségvetés számára.

Mindazok, akik nem Európában élnek, üdvözltek ezt a változást, és ez új tapasztalatokat jelent majd az IFLA-ban. Észak-Amerikában pl. már hosszú évek tapasztalata áll mögöttünk hatalmas egyesületek vezetésében és finanszírozásában, amelyek különböző érdekeltségű tagsággal, hatalmas földrajzi távolságokban szétszórva működnek.

Egy francia könyvtáros e szavakkal jellemezte amerikai körútját: 'gyorsaság, nyughatatlan-

ság, változás'. Nem tudom, hogy ezen mit értett. Számomra a gyorsan hozott döntések gyakran a legjobb döntések; nyughatatlan és elégedetlen vagyok a könyvtárak, könyvtárosok helyzetével és körülményeivel; számomra a változás olyan tényező, amely azt kívánja meg, hogy alkalmazkodjunk az új feltételekhez. Ezek azok az értékek és elkötelezettségek, amelyeket az IFLA tagságon keresztül közvetíteni szeretnék.*

A Végrehajtó Bizottságban öt hely üresedett meg, amelyre tizen pályáztak. A választás eredményeként az új bizottsági tagok az alábbiak:

Marcelle Beaudiquez, a francia Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai és Technikai Koordinációs Központjának vezetője.

A bibliográfiai terület egyik kiemelkedő szakértője, számos könyvet írt, kézikönyvet szerkesztett. Az IFLA vezető testületeiben már fontos pozíciókat töltött be, előzőleg is a Végrehajtó Bizottság tagja volt. Újraválasztása egyúttal azt jelenti, hogy az érvényben lévő szabályok szerint csak két évig töltheti be ezt a funkciót.

Warren Horton az ausztrál Nemzeti Könyvtár igazgatója 1985 óta. Az ötödik kontinens könyvtáregyesületének aktív tagja, majd elnöke is volt. Moszkvában nagyszerű előadást tartott a nemzeti könyvtár stratégiai tervének készítése során szerzett tapasztalatairól.

Robert D. Stuart, a bostoni Simmons College könyvtári és információs tanszékének vezetője. Legismertebb "Library Management" c. könyve, amelynek magyarra fordítása a közeljövőben elkészül. Az ALA Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának vezetője.

Eeva-Marija Tannekam, a finn Parlamenti Könyvtár igazgatója. Ő is már eddig mind saját országában, mind az IFLA bizottságaiban több fontos tisztséget töltött be. Publikációiban az egyetemi könyvtárak szervezési-vezetési kérdéseivel foglalkozik.

Martha Terry, a kubai Nemzeti Könyvtár igazgatója.

A választások után több jelentés hangzott el, amelyek közül a legjelentősebbek: Marcelle Beaudiquez beszámolója az előző pénzügyi évről és az 1991/92-re vonatkozó terv ismertetése (lásd: IFLA Journal 1990. 2. sz. és 1991. 2. sz.), Paula Nauta főtitkár az 1989/90. évi munkáról adott beszámolót.

Döntés született az IFLA szervezeti kereteiben történő változásra is. Az addigi szervezetben bizonyos átfedések voltak a szakmai programok vezetésében, koordinálásában, mivel mind az ún. Professional Board, mind a Professional Management Committee felügyel-

te, gondozta. Így az a megoldási javaslat született, hogy a PMC szűnjön meg, és tevékenységét részben a Végrehajtó Bizottság (EC) és részben a Professional Board vegye át.

Hasonló javaslat született az ún. Core Programme Advisory Committee megszüntetéséről, amely egyúttal az ún. mag-programoknak nagyobb önállóságot adott, és felügyeletüket a Professional Board látja el.

A résztvevők elfogadták az IFLA hosszú távú politikájára vonatkozó előterjesztést.

(A fentiek részleteiben olvashatóak majd az IFLA Journalban, ill. magyar nyelvű összefoglaló készül majd róluk.)

1991. augusztus 19-22.

Megnyitó és szekcióülések

A három napon át tartó fontosabb szekcióülések és az ún. nyitott fórumok összességében csatlakoztak az ez évi konferencia központi témájához "A könyvtárak és a kultúra: egymáshoz való kapcsolatuk." A téma kapcsolódik az ENSZ által meghirdetett nemzetközi programhoz, amely az 1988–1997 közötti tíz évet a kulturális fejlődés elősegítése időszakának hirdette meg.

Nyolc altéma járult még a központi gondolat-hoz:

1. egymás kultúrájának megismerése és megértése;
 - könyvtárak mint kulturális központok;
 - tudomány határok nélkül;
 - könyvtárak és a modern gondolkodásmód;
 - könyvtárak és a világ művészete;
2. könyvtárak soknemzetiségű országokban;
3. könyvtárosok mint közvetítők a nemzetiségek között;
4. nemzetközi könyvcseré mint a kölcsönösség;
5. gyermekek, a 21. század megalkotói;
6. új technológia, információs források, nemzetközi könyvtári hálózat;
7. állományvédelem mint a kultúra megőrzésének módja, nemzetközi együttműködés a természeti katasztrófát szenvedett értékek restaurálására;
8. könyvtárak és a továbbképzés rendszere.

Az egyes szekciókban elhangzottak rövid ismertetése meghaladja ennek a cikknek a kereteit, ezért részletesen csak a nemzeti könyvtári szekcióban elhangzottakat foglalom össze.

Az ülés összefoglaló címe "A nemzeti könyvtárak hosszú távú stratégiai tervének készítése", ill. ennek során felvetődő problémák megvitatása.

Négy előadó közül Maurice Line (tudományos tanácsadó, Anglia) a nemzeti könyvtárak sajátos helyzetéből következő különbségeket emelte ki a tervekészítés során. A stratégiai tervezés néhány általános kérdéséről tavaly hallhattunk tőle előadást az Országos Széchényi Könyvtárban, ill. a Könyvtári Figyelőben is megjelent cikke. Három könyvtár igazgatója, ill. vezető munkatársa az elmúlt időszakban készült tervekről tartott előadást; N.I. Tyulina (Állami Lenin Könyvtár, Szovjetunió) egyrészt a politikai változások miatt, másrészt a technológia fejlesztése következtében bekövetkezett koncepcióváltást emelte ki. Warren Horton (Nemzeti Könyvtár, Ausztrália) a már több éve megvalósítás alatt álló hosszú távú program gyakorlati, szakmai és szervezeti előnyeit és hátrányait foglalta össze. Miután már megvalósított programról volt szó, az ő előadása körül alakult ki a legélénkebb vita. Patricia Donlon (Nemzeti Könyvtár, Írország) a tervekészítés szükségéről, az alkalmazott módszerekről és a terv szerkezetének felépítéséről beszélt.

(A Híradó következő számában az azóta megküldött dokumentumok és cikkek alapján egy részletes összefoglalót jelentetünk meg a nemzeti könyvtárak stratégiai terveiről.)
1991. augusztus 23.

Záróülés

A záróülésen Paul Nauta főtitkár javaslatot tett a nyáron elhunyt Guust van Wesenmael (szakmai programok koordinátora – IFLA Központ) emlékére létesítendő alapítványra. Erről részleteket majd a 3. sz. IFLA Journalban olvashatunk.

A moszkvai események miatt a tanácsülés nem volt határozatképes, ezért elnapolták a Dél-Afrikai tagságra vonatkozó megszorításokat tartalmazó javaslat megvitatását és a döntést.

Az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) határozati javaslatot tett arra, hogy hivatalos anyagokat kizárólag környezetbarát papíron adjanak ki.

A nemzeti könyvtárak a konferencia előtt szemináriumot tartottak Leningrádban, az ott elhangzottakról tartott összefoglalót Martha Terry (Nemzeti Könyvtár, Kuba), a teljes szöveg majd az IFLA Journalban lesz olvasható.

Ismertették a Professional Board újonnan választott tagjait. Felhívták a figyelmet arra, hogy a H.W. Wilson Alapítvány pályázati lehetőségeit kiterjesztették utazásiköltség-hozzájárulásra is az IFLA konferencián előadást tartók számára.

IFLA-émlékérmeket kaptak:

- T. Kozlova, Moszkva, Lenin Könyvtár, a konferenciaszervező bizottság titkára;
- Margarete Törndgren, a stockholmi konferencia szervezéséért és a Végrehajtó Bizottságban kifejtett munkájáért;
- Hope E. A. Clement, Kanada, a Szakmai Tanácsban való munkájáért;
- Adam Wisocky, IFLA Központ, a Professional Programme Committee elnöki tevékenységéért;
- Robert Wedgeworth, USA, eddigi IFLA munkájáért,

és végül, de talán a legfontosabb:

- Hans-Peter Geht, aki az IFLA elnöke volt nyolc éven át, egyúttal tiszteletbeli elnöknek is választották.

Az IFLA Journal következő száma tartalmazza majd az egyes szekciók, kerekasztalok újonnan választott vezetését.

A záróülésre a résztvevők száma megfogyatkozott, de akik ott maradtak, újra és újra felidéztek az elmúlt néhány nap eseményeit.

A szálloda, ahol laktam, a Moszkva folyó partján szemben volt az orosz parlament székházával, és közvetlenül amellett a híd mellett, amelyen hétfőn dél körül közel egy órán keresztül érkeztek a puccsot megerősítő tankok. Három napon át a helyi rádió és televízió csak az újonnan hatalomra kerültek által diktált műsort sugározta, miközben néhány száz méterre az IFLA konferencián több előadás is elhangzott az információáramlás új technológiai eredményeiről, információkhoz való hozzáférés lehetőségeinek kitágításáról. Ezzel ellentétben az utcán alig olvashatóan gépelt, stencilezett lapok közvetítettek az eseményekről.

Természetesen tudom, hogy a tömegkommunikáció nem a könyvtár és a tájékoztatási intézmények szorosán vett feladataihoz tartozik, de Moszkvában a kultúrák fejlettségi szintje, problémái tragikusan szembekerültek egymással.

Bátonyi Béláné

KIADVÁNYAINKRÓL

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1971–1975.

Vannak olyan vállalkozások, amelyek hosszú távon nem oldhatók meg egy ember munkaszeretetével, munkabíráásával. Ilyen vállalkozás a magyar irodalom és irodalomtudomány kurrens és retrospektív bibliográfiáinak elkészítése. E 125 éves múltra visszatekintő bibliográfiai tevékenység elsősorban a kurrens irodalom összegyűjtését célozta.¹ A retrospektív összefoglalás első eredménye csak rejtetten, Pintér Jenő 8 kötetes magyar irodalomtörténetében jelent meg 1930–1941 között. E két ágon indult – előbb a nemrég elhunyt Kozocsa Sándor nevével fémjelzett kurrens, az 1935–1965. évek anyagát felölelő bibliográfiái, majd a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete által "Magyar irodalomtörténeti bibliográfia" címmel irodalmunk kezdeteitől az 1970. évig megjelent irodalomról tervezett retrospektív bibliográfia folytatására vállalkozott az Országos Széchényi Könyvtár. Mégpedig oly módon, hogy a kurrens éves köteteket 1976-tól kezdődően jelenteti meg, a hiányzó 1966–1975. évek irodalmát pedig két ötéves összefoglaló kötetben kívánja közreadni. Ebből jelent

meg most a második öt év anyagát felölelő "A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1971–1975" címen. A Pajkossy György szerkesztésében megjelent munkát az OSZK Olvasószolgálati és Tájékoztatási Főosztálya készítette. E kiadvány szoros kapcsolat hoz tehát létre a retrospektív és kurrens bibliográfiák között, összeköti a magyar irodalom és irodalomtudomány retrospektív feldolgozását a jelen irodalmával.

Az ismertető bibliográfia nem a széles nagyközönség számára készült, hanem elsősorban irodalmárok, tudósok, kutatók, oktatók, tájékoztató, könyvtári, a sajtó, más tömegkommunikációs intézmények, valamint könyvkiadási szakemberek számára.

A szakbibliográfia használójának természetes igénye az, hogy a feldolgozott időszak teljes termését megtalálja benne. Ennek az igénynek azonban ellentmond a bibliográfia készítésének racionalitása, tudniillik az, hogy mi az, amit feltétlenül tartalmaznia kell, mi az, ami még fontos, mi az, aminek elhagyása lényegi veszteséget nem eredményez. Ilyen meggon-

dolás alapján a bibliográfia forrásainak szűkítésére volt szükség. Míg az éves kötetek a teljességre törekedve a folyóiratokat csaknem teljes számban, a vidéki napilapokat pedig (legalábbis a 19 megyei lapot) teljességükben feldolgozzák és tartalmazzák az "Egyetemes irodalomtudomány" c. fejezetet is, addig e munkánál a megyei napilapok feldolgozása elmaradt, s kimaradt az anyaggyűjtésből néhány hetilap is.² Ugyancsak nem szerepel az éves kötetek előbb említett fejezete sem.

A mű regisztrálja a magyar irodalom és irodalomtudomány bel- és külföldön 1971 elejétől 1975 végéig megjelent, illetve előadott alkotásait, az alábbiak szerint:

- szépirodalomból a magyar nyelvű, könyv alakban megjelent munkákat, beleértve az egyes szerzők műfordítás-gyűjteményeit, memoárt, publicisztikát, önéletrást, levelezést, útleírást és az ifjúsági irodalmat;

- magyar szerzők színpadi műveinek magyar nyelvű színházi előadásait;

- a magyar irodalomtudomány és -történet köréből könyvek, cikkek, tanulmányok, az időközi irodalmi publicisztikája, továbbá írók időszaki lapokban, tanulmánykötetekben megjelent önéletrajzi, különösen írói munkájukról szóló cikkei, közleményei, riportok, interjúk, közzétett levelezés, az irodalom és az irodalomtudomány szereplőiről és eseményeiről szóló híradások és megemlékezések;

- magyar szépirodalmi, illetve irodalomtudományi művek kritikái, recenziói;

- a magyar irodalomtudomány és -történet lexikális és könyvészeti segédletei;

- a rokon- és társtudományok, illetve társművészetek válogatott, irodalmi, irodalomtudományi értékű filozófiai, történettudományi, nyelvtudományi, néprajzi, folklorisztikai, színházi, zenei, képzőművészeti, tömegkommunikációs könyvei és cikkei;

- kéziratos, gépiratos akadémiai fokozat elnyerését célzó disszertációkat.

A bibliográfia hat fő fejezetre tagolódik, az alábbiak szerint:

- Az irodalomtudomány általában. Ebben az irodalmi és rokontudományi kézikönyvek, az elvi és elméleti kérdések, a műfajelmélet, az irodalomtudomány elmélete, az irodalmi kifejezőeszközök elmélete, története;

- Az irodalom története. Korszakonként, nem szerzőnként. Ilyen módon összeállított antológiák, szövegkiadások is;

- Az irodalmi élet és keretei. A korszak irodalmi életét, eseményeit, az irodalompolitikát, az irodalom társadalmi hatását, az irodalom és irodalomtudomány intézményeit, a könyvet, a

sajtót, az irodalomtanítást, az irodalom és színház, zene, képzőművészet kapcsolatát tárgyaló szakirodalmat tartalmazza;

- A magyar irodalom és a világirodalom kapcsolatai. Ebben az összehasonlító irodalomtudomány anyaga, valamint a magyar irodalom kapcsolata más népek irodalmával;

- Magyar irodalom külföldön. A szomszédos országokban élő magyar nemzetiség 1918 utáni irodalma és irodalmi élete. Magyar irodalom és irodalmi élet a világ többi országában;

- Szerzők. A szerzők betűrendjében közli a bel- és külföldi magyar irodalom és irodalomtudomány tárgykörébe tartozó műveit, illetve rájuk vonatkozó szakirodalmat.

Ebben a fejezetben a szerzők neve alatt előbb az általuk írt, majd ezeket követően a róluk írt művek szerepelnek. Kivétel a recenzió, mely mindig a bemutatott, bírált mű leírásához kapcsolódik.

A szerző neve alatt az alábbi szempontok szerint tagolja részletesebben a szerzők műveit és a róluk szóló irodalmat:

1. Gyűjteményes és kritikai kiadások

2. Kötetkiadások

3. Színpadi művek előadásai

4. A szerző egyéb besorolt írásai, vallomások, interjúk

5. Közreadott levelezés

6. Irodalom a szerzőről és műveiről

7. Alkalmi megemlékezések a szerzőről.

A 6. csoporton belül 24 olyan szerzőnél, akiknél ezt az anyag terjedelme indokolta, – Ady Endre, Arany János, Babits Mihály, Csokonai Vitéz Mihály, Déry Tibor, Füst Milán, Illyés Gyula, Janus Pannonius, Jókai Mór, József Attila, Kassák Lajos, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Németh László, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Tamási Áron, Veres Péter, Vörösmarty Mihály, Weöres Sándor – még további bontás található, körülbelül az alábbiak szerint:

- Összefoglaló és gyűjteményes munkák. Bibliográfia;

- Életrajzi források és feldolgozások;

- Világnézete, politikai nézetei, világképe;

- Általános értékelések, megemlékezések, portrék, méltatások;

- Költészete, vagy munkássága, lírája;

- Egyes versek és verses művek;

- Prózája. Próza és kritika;

- Drámái. Drámai művei;

- Nyelve, írói eszközei, esztétikája. Irodalomelmélete;

- Irodalmi kapcsolatai. Műfordításai;

- Utóélete. Fordítások, kiadások – kutatás. Vagy: fogadtatása, fordítások.

TÁJÉKOZÓDÁS

Bécsi látogatás

Október 25-én, sötét, fagyos hajnalon gyülekezett kicsiny, de lelkes csapatunk, egy autóbusszal való OSZK dolgozó, hogy bevegye "Bécsnek büszke várát", s benne az Osztrák Nemzeti Könyvtárat.

Az autóbusszal időben érkezett Bécs belvárosába, Mária Terézia szobra mögé, ahonnan rövid sétával elértük a könyvtár szolgálati bejáratát. Itt már várt és nagy örömmel fogadott bennünket Németh István, az Osztrák Nemzeti Könyvtár Kézirattárának tudományos főmunkatársa, és rögtön a csodálatos, barokk díszítésű nagyterembe vezetett.

Mint megtudtuk, a császári könyvtár alapja tulajdonképpen Mátyás király könyvtárának Bécsbe menekített része volt. A nagyterem freskóján ez kifejezésre kerül, a Habsburg könyvtáralapító, VI. Károly (nálunk III. Károly) mellett Mátyás király arcmása is megtalálható. A bécsiek nagyon büszkék arra, hogy 57 corvinájuk a világ legnagyobb, egy helyen fellelhető Corvina-gyűjteményét alkotja.

A terem kupolás középpontjában az alapító, VI. Károly életnagyságú szobra áll. Innen két oldalszárny nyílik, falai mentén kétszintes polcokkal. A polcok egy része elfordítható, ez a régi időkben a könyvtárosok munkahelyiségeibe vezetett. Itt újabb kötetek helyezkednek el. Így az egész teremkönyvtárban 200.000 kötetet lehet tárolni.

Fejlődése folyamán a cs. és kir. Udvari Könyvtár természetesen kinőtte az eredeti díszes barokk termet, és egyre nagyobb mértékben terjeszkedett el a Burg egyéb helyiségeiben. De nagyon büszkék rá, hogy 1726-tól, VI. Károly alapító okiratától kezdődően mind a mai napig a könyvtár egész állománya a nyilvánosság rendelkezésére áll. Ez még a díszteremben elhelyezett könyvritkaságokra is vonatkozik.

Jelenleg a könyvtár 6,4 millió címet, köztük 2,3 millió nyomtatványt tart nyilván. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár címet 1918-ban vette fel. A Nyomtatott Művek Gyűjteményén kívül Kézirat- és Ősnyomtatványtára, Térképtára, Zene-műtára, Papiruszgyűjteménye, Arcképgyűjteménye és Képtára, valamint Színházi Gyűjteménye van. Fontos, koordináló szerepet játszik az

A felsoroltak azonban nem mindig azonosan szerepelnek, sőt, olykor a csoportok egybeesőnek. Ez függ attól, hogy a szerző sokoldalú (vers, próza, dráma), vagy csak egyműfajú.

A bibliográfiában mind az általános rész (az öt fejezet), mind a szerzői rész tagolása – hiszen öt év termését összegzi, – gazdagabb, részletesebb, mint az éves köteteknél.

A szerzői rész belső megosztása mellett szólni kell az általános rész bővüléséről is. Így például az "Az irodalomtudomány általában" c. fejezet bővül a Kézikönyvek c. alfejezettel, mely az általános, irodalomtudományi, rokonszemű, helytörténeti kézikönyveket, bibliográfiákat, sajtórepertóriumokat gyűjti egybe. A Műfajelmélet c. alfejezet a lírán belül bővül a gyermekversekkel, az epikán belül a publicisztika, szociográfia, sci-fi, történetírás, ifjúsági irodalom, szatíra műfajokkal is.

A kétkötetes, 1126 paginás bibliográfia első kötetének elején található az alábbi jegyzékek:

- Az átnézett hazai időszaki kiadványok és címrövidítésük 13–17.p.
- Az átnézett külföldi magyar és kétnyelvű időszaki kiadványok 19.p.
- Az átnézett hazai tanulmánykötetek 21–25.p.
- Az átnézett külföldi tanulmánykötetek 27–29.p.
- Rövidítések jegyzéke 31–33.p.

A második kötet végén található az egységes betűrendes névmutató 1035–1122.p.

A tartalomjegyzék mind az 1., mind a 2. kötet végén megtalálható.

A vállalkozás imponáló, a kivitel igencsak megbecsülést érdemlő. Azok az apróbb hibák és kifogásolnivalók, melyek a megvalósítás során előfordultak, nem vonnak le semmit a bibliográfia értékéből, azonban megszívlelendők a további kötetek készítése, kiadása során.

¹ LÁNG József: Az irodalomtudományi bibliográfiai kutatások eredményei, s e kutatások néhány problémája. = Könyvtári Figyelő. 1990. 36. évf. 5–6. sz. 516–522.p.

² POGÁNY György: A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1971–1975. = Könyvtáros, 1991. 5. sz. 303–304.p.

Az 1. a II. Országos Bibliográfiai Értekezlet előadásából, az 1990. évig kialakult helyzetről számol be.

A 2. Egyrészt óva int a párhuzamos bibliográfiai tevékenységtől az 1970. év vonatkozásában, másrészt javasolja a fel nem dolgozott megyei lapok feldolgoztatását egyetemi hallgatókkal, szakdolgozatként.

Bauer József

osztrák könyvtári és információs hálózatban. A könyvtár jelenleg elsősorban nem a gyűjtemény bővítésére, inkább a meglévő állomány védelmére, karbantartására törekszik. Jó példa erre, hogy míg az ötvenes években a lehető legnagyobb mértékben gyűjtötték a magyar anyagot, mivel a vasfüggöny másik oldalával szinte semmi kapcsolatuk nem volt, manapság az olvasót, ha Magyarországon megjelent műveket keres, inkább Budapestre küldik.

Szakavatott vezetőnk az osztrák könyvtárosképzésről is ejtett néhány szót. A hivatalos oktatási rendszerbe illesztett könyvtárosképzés Ausztriában nincs. Közép-, vagy felsőfokú végzettséggel lehet a könyvtárosi állásokat megpályázni, s ha az illető az állást elnyerte, a könyvtárak által szervezett tanfolyamokon lehet a megfelelő képzettséget megszerezni. A tanfolyamok végén igen szigorú vizsga van, pl. több nyelv bizonyos fokú tudásáról is tanúságot kell tenni.

Az alapos tájékoztatás után szemügyre vetjük az Osztrák Nemzeti Könyvtár Mozart kiállítását. A Mozart év keretében Bécs városa egész sor kiállítást szervezett, ezért a könyvtár egyetlen zeneművet ragadott ki, a Requiemet, és e köré csoportosította anyagát. Sok értékes, korabeli kottát, metszetet és képet állítottak ki Mozart életéről, barátairól, környezetéről.

A gyönyörű díszteremben kellőképpen átfázunk, ezért nagyon jólesett a könyvtár vezetőségének meghívása egy csésze valódi, forró bécsi kávéra. Az igazgatónő, Magda Strebl – mindannyiunk legnagyobb sajnálatára – egy kisebb baleset következtében a fogadáson nem tudott részt venni.

Kávézás után átvonultunk a Neue Hofburgba, a könyvtár modern anyagát tartalmazó épületrészbe. Levezettek bennünket a vadonatúj, föld alatti raktárhelyiségekbe is, ahová még vendég nem tette be a lábát. A raktárak négy-

emeletnyi mélységben húzódnak a Burg kertje alatt. Berendezésük most folyik. A könyvek tárolása mellett a legfelső szintre, de szintén a föld alatt egy olvasótermet is terveztek. Ez kevéssé nyerte meg tetszésünket, mert nagyon csekélynek találtuk a terem magasságát. Ugy gondoltuk, hogy ami raktárnak jó, az olvasóteremnek alacsony. De kétségtelenül elismeréssel adóztunk annak, hogy a raktárak nemcsak a Nemzeti Könyvtár anyagát fogadják majd be, hanem más könyvtáraknak is helyet fognak adni tárolási, vagy állományvédelmi célból.

Látogatásunk utolsó állomása a könyvtár katalógusterme előtt, az olvasói bejáratnál elhelyezett Széchenyi István emlékkiállítás volt, melyet kísérőnk, Németh István rendezett a legnagyobb magyar emlékére. A "Császári és Királyi Udvari Könyvtárnak" Széchenyi István által dedikált műveken kívül Pozsonyból kölcsönkért dokumentumokat is láthattunk. Ezeket a műveket a pozsonyi könyvtár csak néhány hétre kölcsönözte Bécsbe. A kölcsönzés ideje ugyan már lejárt, de most, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársainak tiszteletére visszakérték, hogy mi a teljes anyagban gyönyörködhessünk.

A kimerítő és részletes tájékoztatás után csak nagyon rövid idő maradt arra, hogy egy keveset lássunk Bécs életéből, esetleg benézzünk egy másik kiállításra. De ez a néhány mozzanat is elég volt arra, hogy valamit megtapasztaljunk abból a nyugalomból, tisztaságból, jómódból, ami az osztrák fővárost jellemzi. Egy pillanatig éreztük a sültgesztenye nosztalgikus illatát, elsuhanóban láttuk még Bécs kivilágított esti fényeit, majd a tapasztaltakkal gazdagabban nekivágtunk a hosszú, sötét országútnak – hazafelé.

Berczik Imréné

A szegedi Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus

HUNGARIKA

kérdések a Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus programjában

1991. augusztus 12-től 16-ig Szegeden tartották a hungarológusok 3. világtalálkozását. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság rendezésében lezajlott konferencia fő témája volt a Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön – Külföldiek Magyarországon.

A téma lényegében a magyarság és az egyetemes kultúra kapcsolatának számos rész-

letkérdését, a vándorlás, a határok és kölcsönhatások kérdésének elemzését és bemutatását tette lehetővé számos témakörben, elsősorban az irodalom, nyelvészet, néprajz és történettudományi kutatás területén. Így előadások hangzottak el pl. az alábbi címen:

Erdélyiek peregrinációja a középkorban és a korai újkorban. (Szabó Miklós – Tonk Sándor)

Magyar–cseh kulturális kapcsolatok az államalapítástól a XIX. század közepéig. (Richard Prazák)

Újkori migrációs folyamatok az Alföldön, és a népi kultúra alakulása. (Paládi Kovács Attila)

A nyugati magyar irodalom szerepe, helye az egyetemes magyar kultúrában. (Görömbei András)

Magyarországi ferences tartományfőnökök külföldi útjai a VII–VIII. században. (Szelestei Nagy László)

Egy kisebbség politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai. (Jugoszláviai magyarok 1918–1929 között.) (A. Sajti Enikő)

A kettős és többes kötődés/identitás kérdése az amerikai magyarság múltjában és jelenében. (Várdy Béla)

Elektronikus közösség (out of Hungary). (Hanák Gábor)

Az OSZK Hungarika Dokumentációs osztályának munkatársai lehetőséget kaptak egy teljes szekcióülés keretében, hogy a hungarológus kutatói és felhasználói kör számára műhelybemutatókat tartsanak.

A peregrináció kérdését tárgyaló konferencián bemutatkozásunk indoka az volt, hogy a magyarságra vonatkozó információk, azaz a hungarika információk keletkezése és vándorlása szorosan összefügg a vándorlási folyamatokkal, a nyomában keletkező kapcsolatokkal, a kultúrák között kialakuló kommunikációval.

A Hungarika Dokumentációs osztály alapvető feladata a külföldön keletkezett hungarika információk feltárása és terjesztése számítógépes információs rendszerek és kiadványok útján. Munkánk során három adatbázis építését végezzük:

1. *bibliográfiai adatbázis*, amely a külföldi hungarika publikációk (önálló kiadványok és időszakos kiadványok közleményei) számítógépes adattára. A bibliográfiai adatbázis egy olyan automatizált integrált rendszer, amely egyben alkalmas egy kurrens témakereső szolgálat (*Hungarika Információ*) működtetésére és a külföldi hungarika anyag éves bibliográfiájának előállítására.

(*Magyar Nemzeti Bibliográfia. Külföldön megjelenő hungarikumok. Cikk és Magyar nemzeti bibliográfia. Külföldön megjelenő hungarikumok. Könyvek.*)

A bibliográfiai adatbázis az 1990-es tárgyévől a korábbi két kurrens bibliográfia (*Külföldi magyar nyelvű kiadványok és Hungarika irodalmi szemle*) helyébe lépnek. A rendszer lehetővé teszi, hogy a külföldi magyar könyvek területén korábban publikált ciklusbibliográfiák (Külföldi

magyar nyelvű könyvek. 1961–70.) folytatásaként a külföldi hungarika könyvek (ill. önálló kiadványok) ciklusbibliográfiáit az integrált rendszer részeként automatikusan állítsuk elő;

2. a biográfiai adatbázis a *Hungarika Névka-taszter*, amely a külföldi magyar személyiségek adattára; az adattár egy biográfiai index, amely a személyek

- nevét és névváltozatát,
- születési és halálozási adataira,
- tanulmányainak helyére,
- külföldre kerülésének időpontjára és helyére,
- külföldi vándorlásainak időpontjára és helyére,
- foglalkozására vonatkozó információkat,
- a felhasznált források adatait tartalmazza.

Az adatbázis egyrészt információs rendszerként működik, amely név, földrajzi kód, dátum és foglalkozás szerint tud az érdeklődőnek választ adni, másrészt egy kiadványelőállító rendszer, amely a 'Who's who?' típusú kiadványok mintájára, egy rendszeresen megújított és új kiadásokban közzétett kiadvány *Index Biographicus Hungaricus* előállítására lesz alkalmas;

3. az *intézményi adattár*, amely pillanatnyilag még nem számítógépre szervezett adatfeltáró munka; ez három feladatot foglal magában:

- a *külföldi hungarika gyűjtemények*, ill. hungarika könyvtári állományok számbavétele; e felmérés eredményeit egy kiadványsorozat teszi közzé: *A hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke*; a kiadvány egyes kötetei az egyes országokra vonatkozó információkat egy-egy külön, ill. értelemszerűen összevont kötetben jelenteti meg. Eddig napvilágot látott 1. Ausztria, 2. NDK, 3. NSZK, 4. Svájc; előkészületben 5. Skandináv országok, 6. Nagy-Britannia és Észak-Írország, 7. Benelux államok;

- a *külföldi magyar testületek adattára*, amely jelenleg kb. 2.000 testület nevét és esetenként egyéb rendelkezésre álló adatát regisztrálja;

- a *hazai gyűjtemények külföldi hungarika- anyaga*, ezeket az információkat szintén kiadvány formájában szeretnénk közzétenni.

A programokat, illetve a munka során felmerülő elvi és metodikai problémák analizisét öt előadásban ismertettük a konferencián:

Hungarika dokumentációs műhely – koncepció és távlatok a külföldi hungarika-információk feltárásában. (Kovács Ilona)

A hungarika bibliográfia rendszere. (Orvos Mária – Szerb Judit – Kovács Ilona)

Hungarika információ és a hungarológiai kutatás. (Makkai Béla – N. Rácz Aranka – Kovács Ilona)

Hungarika biográfiai regisztráció. – Hungarika névkataszter – (Halászné Nagy Márta – Németh Mária – Kovács Ilona)

Hungarika gyűjtemények felmérése. (Faragó Lászlóné – Gál Julianna – Kovács Ilona)

Az előadásokat kétnapos számítógépes bemutatóval kísértük, amely számos hazai és külföldi érdeklődőt vonzott, és várhatóan további felhasználók figyelmét is felkeltette. Számos külföldi hungarológiai intézmény képviselői tanulmányozták adatbázisainkat.

A külföldi hungarika információk vándorlásának nyomon követése mellett a hazai hungarikumokra vonatkozó információk vándorlásra készítése, azaz elterjesztése legalább olyan fontos a hungarológus kutatói kör számára, mint a világban szétszóródott információk begyűjtése. A hungarikumokra vonatkozó kérdéskört ebben a vonatkozásban Berke Barnabásné előadása tette teljessé, aki Kurrens magyar nemzeti bibliográfiai információk külföldi elterjesztése számítógépes szolgáltatások útján címen a magyarországi információk elterjesztésének kérdéseiről az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel összefüggéseibe helyezve adott képet a konferencia résztvevőinek.

Ugyanakkor ő vetette fel a hungarika-információs rendszerek (HU=Hungarika Információ, HUNG=Hungarika Névkataszter) további munkálatainak folyamatos finanszírozási kérdéseit. Az adatbázisok felépítésében az OSZK költségvetési részvállalása mellett mindeddig jelentős segítséget kaptunk kutatói támogatásokból:

Magyarságkutatás Ts 4/5, ill. 5/2

IIIF (Információ Infrastruktúra Fejlesztés)

és adományokból. Itt kell megemlíteni, hogy dr. Könyű László, amerikai magyar irodalomtörténész és kiadó 3.000 dollár adománya tette lehetővé egy IBM kompatibilis P 386-os, 100 megabyte számítógép beszerzését, és így az adatbázis felépítését.

A jövőben az információs rendszerek folyamatos működtetéséhez szükséges anyagi fedezet biztosítására Berke Barnabásné alapítványt kezdeményezett, amelynek elindításához félhavi fizetését felajánlotta. A felhívást ezúton itt is közzétesszük!

Az alapítvány bármilyen kicsiny összeg felajánlását is köszönettel veszi.

Kovács Ilona

PÁRIZSI NAPLÓ

Az ISDS Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 17. ülése

OKTÓBER 21., HÉTFŐ

Ferihegy 2. Találkozás főnökömmel, aki ezen az úton (és még hány más alkalommal!) anyám helyett anyám lesz. Szilvássy Judit – velem ellentétben – nem először jár Párizsban. Mellette mind utazóként, mind szakmailag biztonságban érezhetem magam. Ketten fogjuk képviselni a Magyar ISDS Nemzeti Központot az ISDS Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 17. ülésén, melynek ezúttal a Bibliothèque Nationale ad otthont.

A repülőúton még átnéztünk egy-két anyagot, amire az itthoni előkészületek során nem került sor.

Szerencsésen földet érven, átszeljük Párizst, mire szerény szállásunkhoz érkezünk. Judit saját költségén, én OSZK keretből jöttem, így reprezentatívnak minősíthető szálláshelyre nem futja. A szálló pirinyó, családi vállalkozás, kicsit ódivatú, de nagyon célszerű. Elrendezkedünk, és már meg is kezdjük első párizsi sétámat. (Judit ugyan valami ülésanyagot emleget, amit át kéne még egyszer néznünk, de sikerül lebeszélni róla – ráér este.)

Úticélunk az igen közel eső Forum des Halles, ez a vízészszerű épületkomplexum, tele sose látott fajtájú kis üzletekkel (pl. az egyikben csak teásdobozokat árulnak), megfoghatatlan minőségű árukkal (ámbar jobb, ha megtapogatod, mást úgyse tehetsz vele). Aztán átme gyünk a Centre Pompidou-ba, felemelkedünk a mozgólépcsőkön, élvezzük a panorámát és a lent műsorozó tűznyelő attrakciót. Ha már itt vagyunk, besétálunk az éjjel-nappal nyitva tartó könyvtárba, és a temérdek kisszámítógép egyikén kikeresünk a nyilvántartásból egy magyar folyóiratot (Magyar Állami Földtani Intézet ... évi jelentése – hogy kerül ez ide?). Kipróbáljuk még a jegyárutató automatákat, melyek a képernyő érintésére adják a megfelelő válaszokat három nyelven. Gyors, de kellemes étkezés egy gyönyörű önkiszolgáló étteremben a környéken, és innen már csak egy ugrás a Notre Dame. Már sötétedik, amikor átkelünk a Szajna fölött, és megcélizzuk a tornyokat. Judit gyertyát gyújt az ülés sikerére. Nekem minden olyan valószínűtlen: – tegnap

még pici lányom csimpaszkodott a nyakamba, ma nem én fogom őt megfürdetni... Még egy forró csokoládé (ezt nem lehet kihagyni!), aztán ismerkedés a párizsi metróval. A tájékoztató szabályai Judit útmutatása alapján egyszerűnek látszanak. Miért is van olyan félelmetes híre? – majd később kiderül.

Hazafelé még egy gyors vacsoravásárlás és persze bábáskodás a "Monoprix"-ban, aztán visszavonulunk szállásunkra. Étkezés után nekiülünk átnézni hajdani véleményezésünket az ülés egyik témájával kapcsolatban. Párizs ettől kezdve háttérbe vonul. Sejtelmem később beigazolódik: a következő napokban a találkozás a várossal némi reggeli és esti gyaloglásra korlátozódik csupán a könyvtár és a kis szálló között.

OKTÓBER 22., KEDD

Gyülekeznek a résztvevők a Nemzeti Könyvtár konferenciatermében. 19 ország képviselteti magát: Csehország, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Jugoszlávia, Kanada, Kína, Lengyelország, Nagy-Britannia, Norvégia, Magyarország, Olaszország, Portugália, Románia, Svédország és az USA. Megfigyelőként vesznek részt Vietnami képviselői, akik felvételi kérelemmel fordultak az ISDS Nemzetközi Központhoz. Szintén megfigyelőként van jelen néhány központi katalógus (CCN, DASP, stb.), valamint az IFLA és az UNESCO képviselője.

Az ülés munkája a szokásos bevezető teendők után a résztvevő nemzeti központok elmúlt évi tevékenységét bemutató beszámolókkal kezdődik. E központok feladatköre az időszaki kiadványok nyilvántartását tartalmazó adatbázisok bővítésén és karbantartásán kívül általában magába foglalja az ISSN-t igénylő kiadókkal és terjesztőkkel való folyamatos kapcsolattartást és az ISDS szolgáltatások propagandáját is. Az egyes országok kezdeményezései ötletet adnak a többieknek. A Magyar ISDS NK beszámolója a gyakorlati tennivalók szinten tartása mellett az elméleti tevékenység megélénküléséről szól (pl. OSIRIS-tesztelés – lásd később).

E napon még van erőnk egy esti sétára a Louvre környékén...

OKTÓBER 23., SZERDA

A napi program az ISDS Nemzetközi Központ beszámolójával kezdődik a központ által az elmúlt időszakban útnak indított felmérések eredményéről.

Az egyik ilyen felmérés egy évente közreadandó ISDS beszámoló, "ISDS annual report" szükségességét térképezte fel, és információt gyűjtött arra vonatkozóan is, hogy ki mit szeretne olvasni benne. Egy másik köröztetés az ISDS Regiszter CD-ROM változatára bejelentett igényeket derítette fel. A közeljövőben ugyanis terjesztésre kerül az eddig mikrofilmlapon, vagy mágnesszalagon hozzáférhető, több, mint 530.000 időszaki kiadvány adatait tartalmazó nemzetközi adatbázis CD-ROM változata "ISSN Compact" címen. Az évente négy alkalommal aktualizált adatbázis hozzáférhetővé tételét húsz-egynéhány keresési lehetőség szolgálja, és részét képezi az ISDS által gondozott nemzetközi szóróvidítési jegyzék is. Az ISDS-tagdíjat fizető országok pedig, így Magyarország is árendengedményt kapnak az éves előfizetési díjból. Az adatbázis ilyen jellegű közkinccsá tétele természetesen megkívánja a nyilvántartás minőségi követelményeinek emelését is. Az adatbázis karbantartásával kapcsolatos kérdések megvitatása képezi a napirend további, jelentős részét.

Az ülés programja után, este egy külön ülészakar vár a magyar delegációra: a Nemzetközi Központ épületébe tesszük át székhelyünket, hogy beszámoljunk megbízatásunk teljesítéséről az OSIRIS-tesztelés ügyében a központ igazgatójának és a számítógépes részleg vezetőjének. E téma egy külön tudósítás tárgya, sőt, egy részletes szakmai elemzést is megkívánna a könyvtári szakirodalomban, – itt most csak annyit, hogy ez a program tulajdonképpen a nemzeti központok számára készült, az ott előállított rekordok gyors és megbízható továbbítására a nagy adatbázis felé. A tesztelés által feltárt problémák orvoslása folyamatban van, és a közeljövőben a software terjesztésre kerül, új fejezetet indítva ezzel a hálózat fejlődésének történetében.

A következő napok OSIRIS-műsorainak eltervezése után végre hazaindulunk – öreg este van már.

OKTÓBER 24., CSÜTÖRTÖK

Kevésbé pihenten fogunk neki a soron következő napirendi pont tárgyalásának: a nemzetközi központ adatbázisának számítógépes ellenőrző programjait vesszük vizsgálat alá, – mivel ez a személyi számítógépes programmal is szoros kapcsolatban áll, sok a kérdés, hozzászólás. A következő téma az OSIRIS-tesztelés eredményeinek előterjesztése a plénum számára. A magyar központ, mely a legújabb verzió tesztelését végezte, kényes helyzetben van: tudjuk, hogy egy sor ország türelmetlenül

várja a program bevezetését, nekünk viszont még mindig problémákról kell beszámolnunk. Tesszük ezt optimista tárlásban és az eredmények hangsúlyozásával: végülis egy csomó rekordot előállítottunk, és a nagy adatbázis "megette" őket. Mi már át is tértünk a floppyn történő adatcserére, minthogy több mágnesszalag előállítását nem tervezzük – az Infologic VGM-mel fenntartott (egyébként igen jó) munkakapcsolatunk már megszűnt.

Az ülés ezúttal csak ebéidőig tart, addig még sorra kerül az ISDS kézikönyv egy fejezetének revíziója is: az elmúlt évben véleményezett ISO 4 című rövidítési szabvány módosításait kell átvezetni az ISDS útmutatóba. A délutáni program fakultatív: az OSIRIS software-t alkalmazni, vagy megismerni kívánók számára az ISDS Nemzetközi Központ részletes eligazítást tart. Bizonyos alapvető ismeretekre ugyanis már akkor szükség van, amikor egy nemzeti központ az installálást előkészítő kérdőívekre próbál válaszolni. Természetesen ott a helyünk, tapasztalatainkkal az érdeklődők rendelkezésére állunk. Az előadáson 10 nemzeti központ képviselői vesznek részt, többségük közvetlenül érdekelt a program mielőbbi alkalmazásában. Egy rövid cigarettaszünet alatt megnézzük a CD-ROM-ot is működés közben (mindenki rögtön gusztust kap rá).

Párizs közben közlekedési sztrájknapot tart. Ez itt elég gyakori, de mi alig vesszük észre, nem bénul le minden. Szerencsésen eljutunk az esti díszvacsora színhelyére is. A társaság sokat eszik, keveset iszik, és rengeteget beszél az ISDS koncepciókról: az ülés a fehér asztal mellett is folytatódik.

OKTÓBER 25., PÉNTEK

Az utolsó napra még mindig fontos tárgyalandó témák és döntések maradnak. Először egy fontos elvi kérdés kerül az asztalra: vajon a különböző fizikai formátumokban megjelenő, de azonos címet viselő időszak kiadványok egy ISSN alatt legyenek-e nyilvántartva (az eddigi szabályok szerint), vagy kapjanak külön azonosító számot? A többszöri, széles körű felmérés eredményeként világossá vált, hogy a felhasználók körében kívánatosabb megoldás a külön-külön ISSN számok alkalmazása, ami sok területen (raktározás, előjegyzés, terjesztés, vonalkódolás, stb.) megkönnyíti és egyértelművé teszi az azonosítást. Az ülés végül az igény figyelembevételével hozza meg történelmi jelentőségű döntését.

Ezután egy újabb szabványrevízió munkálatai következnek: az időszak kiadványok nemzetközi azonosító számozását előíró ISO 3297

módosításait vitatjuk meg a központok által előzőleg beküldött javaslatok alapján. A hosszú és fárasztó véleményegyeztető munka után már csak néhány tájékoztató van hátra az IFLA és az UNESCO képviselői részéről, végül megállapodás születik a következő ülés időpontjáról és színhelyéről. Sokunk számára azonban ezzel még nem ér véget a program, mivel ezt követően folytatódik – az OSIRIS iránt érdeklődők részére – az ezúttal bemutatóval is egybekötött tréning. Még egy gyors egyeztetés a számítógépes részleg vezetőjével az ülés utáni legsürgősebb feladatok tekintetében, és most már tényleg vége.

Sötét este van, mire elszabadulunk. Én inkább a szállás felé veszem az irányt, holnap jöhet újra Párizs! Erőt kell hozzá gyűjteni.

OKTÓBER 26., SZOMBAT

Ez a nap a mogoró a habostortán (már amennyire az ülés habostorta volt!): egy egész napom szabad, mert így olcsóbb volt a repülőjegy... Nyakamba veszem a várost. Felszelelem magam egy térképpel és egy kis párizsi illattal (Réve d'or), és elhatározom, hogy az Eiffel toronyig meg sem állok. Késő délután van már, mire odaérek (odavánszorgok), azt hiszem, sikerült mindent útba ejteni közben. Pihentetőül a Trocadero teraszát választom, ahol apróruhába öltözött zászlólengetők véget nem érő műsora zajlik a lélegzetelállító görkorsolya-mutatványok szomszédságában. Lassan bealkonyodik, haza kéne jutni. Most jön a metró. Mégsem olyan egyszerű! Többször módosítom elképzeléseimet a hazafelé vezető útvonal tekintetében (elő a szemüveget!), de aztán csak sikerül! Judit időközben elintézendői után járt, ő is fáradt. Mégis erőt veszünk magunkon, és megcélizzuk a latin negyedtet. Ez egy külön világ. Nem tudjuk megállni, hogy ne együnk egy görög szendvicset, olyan művésien állítják össze a kirakatban sürgölődő "kukták". Ma este sem kell ringatni minket...

OKTÓBER 27., VASÁRNAP

Még egy délelőtt a repülőgép indulásáig. Bújom az útikönyvet, meg a térképet. Ide is el kéne menni, oda is el kéne menni... Végül a Sacré-Coeur mellett döntök, fel is zarándokolok a Montmartre-ra. Nem túl tiszta az idő, így nem látom a város másik felét, a Szajna túlsó partját. Átmegek a Montparnasse-ra. A csúcsra veszek búcsút Párizstól Remélem, visszajövök még!

Gazdag Tiborné

FELHÍVÁS
HUNGARIKA ALAPÍTVÁNY
LÉTREHOZÁSÁRA

Az Országos Széchényi Könyvtárban 1988-ban megalakult Hungarika Dokumentációs Osztály programja

- * a külföldön megjelent hungarika dokumentumok sokoldalú feltárása,
- * a külföldön élő magyar személyiségek biográfiai adattárának építése,
- * a külföldi könyvtárak hungarika gyűjteményeinek regisztrálása,
- * a külföldi magyar intézmények adattárának gondozása.

A több éve épülő adatbázisok alapján megvalósított szolgáltatások

- * online keresés,
- * indexek, információs kiadványok, bibliográfiák,

sokoldalú tájékoztatói lehetőséget ajánlanak fel a hungarológiai kutatásokhoz az anyaországban és bárhol a világon.

Az állami költségvetésből gazdálkodó nemzeti könyvtár a hungarika műhelyben folyó munkálatok költségeinek csak egy részét képes fedezni. A többi kiadáshoz eddig bizonytalan külső források, pályázatok útján szerzett összegek járultak hozzá.

Ha az Ön véleménye megegyezik az Országos Széchényi Könyvtáréval abban, hogy a hungarika dokumentációs műhely munkájának folytatásához és továbbfejlesztéséhez állandó és biztos pénzforrásra van szükség, **kérjük járuljon hozzá egy Hungarika Alapítvány létrehozásához** az Ön által meghatározott összeggel.

Az alapítvány létrehozására szánt összeget itt helyben lehet átadni dr. Kovács Ilonának és munkatársainak a konferencia ideje alatt.

A konferencia valamennyi résztvevőjét írásban értesítjük az alapítvány bejegyzéséről és működési szabályairól, valamint számlaszámáról, amelyre további befizetések eszközölhetők.

Úgy gondoljuk, hogy mindazok, akik – bármilyen csekély összeggel – hozzájárulnak a Hungarika Alapítvány létrehozásához, olyan munkát támogatnak, amely az egész magyarság számára gyümölcsöző.

Szíves támogatását előre is köszöni a Hungarika Alapítvány létrehozását kezdeményező

Országos Széchényi Könyvtár

Az alapítványról további tájékoztatást adnak:

dr. Kovács Ilona osztályvezető	tel. (36-1) 175-6568
Berke Barnabásné főosztályvezető	tel. (36-1) 175-6651
	fax: (36-1) 202-0804

Levélcím: Országos Széchényi Könyvtár
Hungarika Dokumentációs Osztály
Budapest
1827

KIÁLLÍTÁS

"Azért jöttem, hogy fényt hozzak Keletről a ködös Európába"

Rabindranath Tagore kiállítás az OSZK-ban

A fenti mondat Rabindranath Tagore-tól hangzott el 1926. október 27-én Budapesten. Erre a magyarországi látogatásra és a Nobel-díjas bengáli költő, festő és gondolkodó halálának 50. évfordulójára emlékezett az Országos Széchényi Könyvtár azzal a kis kiállítással, amely október 8. és november 2. között volt látható.

A rendezők elsősorban magyarországi kapcsolatainak tükrében mutatták be Tagore-t, aki olyan nagy hatással volt a magyar közönségre 1926-ban tett látogatásakor. A kézírásait bemutató tárlóban szerepelt a Lékhan című versgyűjteménye is, melyet Balatonfüreden véselt a költő kalligrafikus írással ezüst lapokra, s ezek alapján készült a nyomtatott kötet, s láthattunk Baktay Ervinhez írt leveleket is (az eredetijük a Kézirattárunkban van), s Vincent Lesny-hez címzettek, aki a prágai egyetem indológia professzora, híres bengáli és szakszkrit szakértő volt. E két levél érdekessége az, hogy egyikük közvetlenül a magyarországi megérkezés előtt íródott, s a költő várakozását fejezi ki, a másik pedig a balatonfüredi szanatórium-ban fogalmazódott meg.

Szép válogatást mutatott be a kiállítás Tagore eredeti bengáli nyelven megjelent könyveiből, valamint magyar fordításaiból is. Külön tárlóban kaptak helyet a "Magyarok Santiniketánban", elsősorban Germanus Gyuláról és feleségéről, Hajnóczy Rózsáról készült akkori fényképek, illetve Sass Brunner Erzsébetre és leányára, a még ma is Indiában élő Brunner Erzsébetre, a két festőművészre vonatkozó dokumentumok. Rájuk különösen nagy hatást gyakorolt Tagore, s egész életüket meghatározta. Festményeikből eredetieket és másolatokat is láthattunk a kiállításon.

Tagore festőként is tehetséges volt, ennek illusztrálására szolgáltak egyes festményeinek reprodukciói. Festői munkásságának értékelését Tóth Edit művészettörténész cikkében olvashattuk. Érdekes, hogy Tagore – a saját véleménye szerint – a munkáihoz írt korrektúra-jeleket kezdte szépitgetni, s festészete az ilyen

lapszéeli "csinosításokkal" kezdődött. A magyar közönség 1955-ben láthatott egy kisebb kiállítást képeiből.

Külön csoportot képeztek a magyarországi látogatás dokumentumai: újságcikkek, levelek, fotók. Az első híradások természetesen korábban keletkeztek. 1913-ban Gitanjali című verseskötetért (magyarul Daláldozat, ez lett a kiállítás címe is) Nobel-díjat kapott. Ebből az alkalomból több cikk jelent meg a magyar sajtóban az indus nép által "nagy szent"-nek nevezett költőről.

1926-ban személyesen is megismerhette a közönség Tagoret, aki október 26-án érkezett Budapestre. Már külső megjelenésével is szinte lenyűgözött mindenkit, az iránta megnyílvánuló rendkívüli érdeklődésről tanúskodik a korabeli sajtó. A Zeneakadémia nagytermében Civilizáció és fejlődés címen előadást tartott, melynek mondanivalója ma is időszerű, illusztrálásul álljon itt néhány mondat a Budapesti Hírlap összefoglalójából (1926. okt. 28.): "A mindent lebíró gépek, a mindent legyőző számok világában az emberek tépik, ölik, gyilkolják egymást. Országok területét megcsonkítják, népfajokat gazdasági rabszolgaságba vetnek, és megtagadják a lelükben élő Isten szavát. Az emberek mindig bálványozó hódolattal vették körül a vagyont, a rangot, a hatalmat, de ennyire odadobni érte minden lelki, szívbéli és erkölcsi értéket, mint manapság, ezt talán eddig sohasem tették. A megváltásnak és megtisztulásnak egyetlen útja: ha az ember békét köt saját lelkével, és megismeri azt, követi parancsait."

Tagorera nagy hatással volt Jókai egyik regénye, A tengerszemű hölgy, s ennek kapcsán támadt gondolatait, valamint saját nemzete kultúrájának problémáit vetette papírra Az irodalom dicsősége címen írt tanulmányában. Igyekezett az európai kultúrában tájékozódni, ugyanakkor a családi hagyománynak megfelelően naponta olvasta a szanszkrit vallásfilozófiai munkákat, az Upanisadokat.

Mély gondolatiságot tükröző műveit legnagyobb költőink kezdték átültetni a század első évtizedeiben Tagore angol prózai fordításai-ból magyar nyelvre; ezen kötetekből is láthatunk egy tárlónyit a kiállításon. A fordítók között szerepel Babits, Kosztolányi, Franyó Zoltán, Áprily, Erdélyi József, Weöres Sándor, Csoóri Sándor, stb. Külön tárlóban tekinthettük át a költőről és filozófusról írt munkákat: Germanus Gyula, Pekár Gyula, Záborszky István, Sötér István, Baktay Ervin, és Wojtilla Gyula könyvét, ez utóbbinak bengáli nyelvű kiadását is, valamint Kosztolányi Dezső esszéjét.

A kiállítást okt. 8-án Malik úr, India budapesti nagykövete nyitotta meg, igen tartalmas, mély gondolatokat ébresztő bevezetőt mondott kollégánk, dr. Vekerdi József, a IV. éves egyetemi hallgató, Bangha Imre pedig bengáli nyelven olvasott fel Tagore verset.

A kiállítást összeállították Bethlenfalvy Géza és dr. Wojtilla Gyula, a technikai megvalósításban segítséget nyújtott Bangha Imre, könyvtárunk részéről a kivitelezés Pajor Ildikó és Csaba Renáta munkája.

Ismeretésünk végén álljon itt egy Tagore-vers Vekerdi József fordításában:

*Mikor dalban olvadok fel, a világ él bennem;
akkor úgy érzem, Őt látom, Ő áll itt mellettem.
Fényének parancsszavára
kigyúl szeretet varázsa,
akkor minden porszemében zsong az Örök
Szellem.*

*Akkor, ami eddig kint volt, bent él a lelkemben,
fűszálai remegése dobban a szívemben,
minden alak feloldódik,
minden határ elmosódik,
s a Mindenség suttoágása testet ölt szememben.*

(A kiállításhoz anyagot kölcsönzött a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, a Nagykanizsai Múzeum, ill. magánszemélyek, xeroxot küldött a Cseh Tudományos Akadémia Levéltára.)

W. Salgó Ágnes

Babits Mihály emlékkiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban

Augusztus 4-én múlt ötven éve, hogy Budapesten a Siesta szanatóriumban meghalt Babits Mihály.

A magyar irodalom és közélet eme nagy veszteségére emlékezve rendezte a Tótfalusi Kis Miklós Nyomdaipari Műszaki Szakközép- és Szakmunkásképző Iskola magyarszakos tanára, Téglás János a Kulturális és Marketing Iroda (pontosabban Illy Lászlóné) közreműködésével az V. szinti folyosón a nagy költő emlékkiállítását. Az iskola ugyanis jogi és szellemi utódja annak a gimnáziumnak, amelyben 1912 és 1916 között Babits tanított.

Hogyan ismerteti Téglás János Babits itt töltött éveit?

*Babits Mihály magyar–latin szakos tanár 1912. november 16-án került a X. kerületi tisztviselőtelepi magyar királyi állami főgimnáziumba. Gaál Mózes igazgató atyai szeretettel fogadta az Újpestről érkező fiatalembert. De várták őt régi barátai is: dr. Dienes Pál, aki matematikát és fizikát tanított a "tündérpalotá"-ban, és felesége, dr. Dienes Valéria filozófus. Néhány évig egymás közelében laktak. Gyakran együtt ebédeltek, s utána beszélgettek filozófiáról, irodalomról.

A költő jól érezte itt magát. Örömmel vállalta az 1913/14-es tanévben a Széchényi-kör nevet viselő önképzőkör vezetését.

Egy fájdalmas Babits-emlék is kötődik ehhez az iskolához. A *Játszottam a kezével* című szerelmes verse (Nyugat, 1915. aug. 16.) miatt Rákosi Jenő vezetésével sajtóhadjárat indult ellene. Egy esztendővel az első világháború megindulása után nagy bátorság volt leírni ezeket a sorokat:

**nagyobb örömmel ontanám
kis ujjáért a csobogó vért,
mint száz királyért, lobogóért!*

Ezért hazafiatlansággal vádolták. Gaál Mózes igazgató eredménytelenül próbálta védelmezni. Fokozódott a hajsza, s ezért 1916. január végén Babits kénytelen volt megválni az iskolától.*

A kiállításnak, mely augusztus és szeptember hónapban volt látható, három nagy tanuló-sága volt:

Bebizonyosodott, hogy egy lelkes tanár (Téglás János) átplántálhatja irodalomszeretét tanítványainak nagy tömegeibe. A fenti iskola ugyanis 1976 óta félszázánál is több gyönyörű Babits-könyvecskét adott ki az Athenaeum Nyomda, a Zrínyi Nyomda, a Szikra Lapnyomda és az iskolai Tannyomda segítségével.

Másodsorban a kiállítás a Babits-kutatás jelentős elősegítője. Ezek a könyvek ui. kiadatlan kéziratokat, vallomásokat, magánhasználatra készült feljegyzéseket, vázlatokat, későbbi művek első vázlatait tartalmazzák. Tehát Téglás János és tanítványai ügyszeretetének köszönhető, hogy a kritikai kiadás hiányának ellenére Babits Mihály életműve valós gondolati tartalmának teljességében áll a mai érdeklődők előtt.

A harmadik tanulság az, hogy a kiállítás látogatóiban megerősítette Babits "harcias" voltát. Sokáig élt ui. tévesen a köztudatban az a megállapítás, hogy Babits Mihály világtól elfordult, tépelődő egyéniség, aki "ellefántcsont-torony"-ba vonult vissza a kor eszméi elől. Babits valóban így nyilatkozott: *"Nemes szellem nem hódol korának."* Ez azonban nem visszavonulást jelent, hanem inkább bátor szembefordulást. Nem sokkal az említett vers után írja le közismert háború elleni tiltakozását: *"Legyen vége már!"* (Húsvét előtt)

Mák Ferenc újságíró, a kiállítás egyik méltatója szellemes megjegyzést tesz az újvidéki "Magyar Szó"-ban megjelent cikkében. Mivel a Babits-kiállítás a Széchenyi emlékkiállítással egyidőben kapott helyet az OSZK-ban, úgy tűnik, "mintha a két nagy gondolkodó szellemi világában üzenne egymásnak; a reformkori politikus, aki életében az eljövendő bölcsőbb időkbe vágyott, s XX. századi utódja, aki vágyakozva nézett vissza a reformidők békéjére, miközben *mindketten mélységesen hittek az értelem teremtő hatalmában*".

Végezetül legyen szabad egy személyes megjegyzést tennem!

Mint a Kulturális és Marketing Iroda munkatársa, megjegyzem, hogy jó volna, ha könyvtárunk dolgozói még nagyobb figyelmet szentelhetnének a falaink között rendezett kiállításoknak.

Vidovszky Ferencné

Album amicorum

Kiállítás a Kézirattárban

(A kéziratok feldolgozása során gyakran felbukkan olyan kötet, amely nemcsak a "szakférfiak", hanem a "műveltebb közönség" érdeklődését is felkeltheti. Ezért merjük ajánlani a Kézirattár immár hagyományosnak mondható kamarakiállításainak legújabbikát minden érdeklődő figyelmébe!)

Valamikor a XVI. század első felében új, addig ismeretlen könyvtípus jelenik meg az egyetemjáró diákok körében: az album amicorum. Az album (Stammbuch, philotheca) kisalakú, általában nyolcadrét nagyságú könyv, amibe a diaktársak, professzorok a tulajdonos kérésére bejegyzik nevüket, jelmondatukat, és mindegyik előtt egy-egy idézetet a Szentírásból, klasszikusoktól, vagy a reformáció történetének jelesebb alakjaitól. Harmadfél évszázados története során átmegy kisebb változásokon, de alapvető formai jegyeit éppúgy megőrzi, mint funkcióját, amit Melanchthon 1548-ban így határoz meg: "Két okból írunk albumokba: hogy tulajdonosaik majdan emlékezzenek és utódaiknak megmutathassák, mely helyeken jártak, és hogy bizonyítékuk legyen: élő barátság fűzte őket azokhoz, akikkel közeli kapcsolatban álltak."

A műfaj története három szakaszra tagolható: a XVI. század végéig terjedő időszak, a XVII. század és a XVIII. század első fele, az album "klasszikus" korszaka; és végül a XVIII. század második fele, az emlékkönyvek megjelenésének kora.

A XVI. század közepére tehát kialakul a műfaj, de még évtizedekig együtt él a főúri albummal (Wappenbuch) és olyan nyomtatott könyvekkel, amelyek nem albumként kerültek a tulajdonoshoz, de bejegyzésre alkalmas lapokkal bírván, ez lesz a rendeltetésük (szentenciagyűjtemények, emblémáskönyvek). Sőt, az együttélése túl valamilyen genetikus kapcsolat is érezhető az említett könyvtípusok között.

Hamarosan a könyvkiadók is felismerik, hogy az egyre elterjedtebbé váló könyvecske milyen üzleti lehetőségeket rejt magában, s megjelennek a piacon az album céljára nyomtatott kötetek, egyelőre még címerrajzokkal, emblematikus képekkel. A címereket és képeket azonban folyamatosan háttérbe szorítja a szöveg, részben a humanizmusnak az igazi nemességről vallott felfogása következtében, részben a protestantizmus írás-központú szel-

lemiségének eredményeként. A bejegyzés előtérbe kerülésével haránt alakúvá válik az album.

Magyar diákok már a középkor óta látogatják az európai egyetemeket. A reformáció magyarországi megjelenése után Wittenberg válik a protestáns egyetemjárás központjává, ahol Luther és Melancthon tanít. A XVII. század második harmadától megszorodik a magyarok száma az akadémiákon, de Németország mellett Németalföld és Anglia is egyre nagyobb népszerűségnek örvend, természetesen leginkább a reformátusok körében. Ezek az ifjak nagyrészt teológiát tanulnak, és hazatérve lelkészi szolgálatba állnak, vagy a híres kollégiumok tanári karába kerülnek. Könyveikkel és albumukkal együtt magukkal hozzák a legújabb teológiai-filozófiai iskolák tanait, valamint a fejlődő természettudomány eredményeit. Ezek a tanok természetesen az albumbejegyzésekben is lecsapódnak, és így – megfelelő kritikával kezelve – a Stammbuch fontos adalékokkal szolgálhat egy korszak, egyetem, professzor és mindenekelőtt a peregrinus szellemi irányultságához.

Mindezek a jellemzők elmondhatók a XVIII. század második felének peregrinációjáról és albumhasználatáról is, azzal a kiegészítéssel, hogy újra a német egyetemek vonzzák a legtöbb magyarországi diákot, s leginkább a felvidéki lutheránus lelkész-polgárságot. Érzékelhetően változik valamelyest a bejegyzések jellege is. A Biblia és a klasszikusok mellett a modern szerzők nagyobb teret kapnak, a korszak szellemi orientációját és divatját követve megszorodnak a francia nyelvű, valamint a "Hungarus" diákok szláv nyelvű bejegyzései, nemzeti öntudatuk jeleként.

Ezekben az évtizedekben jelenik meg Magyarországon az emlékkönyv, feltehetően nem függetlenül az album formai jegyeinek említett változásától. A két műfaj jól elkülöníthető egymástól. Nemcsak azért kell emlékkönyvnek neveznünk egy albumot, mert tulajdonosa már nem jutott el külföldre és csak hazai iskolák tanárainak, lelkészeknek, rokonoknak, barátoknak bejegyzéseit gyűjthette egybe, hanem elsősorban azért, mert itt a bejegyző személyére és a rá való emlékezésre tevődik át a hangsúly. Természetesen a "klasszikus" album is "emlékezetnek okáért" (memoriae causa, zum Andencken) készül, de ezzel együtt művelődési eszménnyel, életprogrammal, szellemi és lelki "útravalóval" látja el a peregrinust. Az emlékkönyv csak részben törekszik erre, sokkal inkább a személyt hivatott felidézni, és ennek eléréséhez bármilyen eszközt felhasználhat,

ami az együtt töltött órákat megmentheti a feledéstől: árnyképet, préselt virágot, beragasztott szalagot, hajtincset, gyöngyöt.

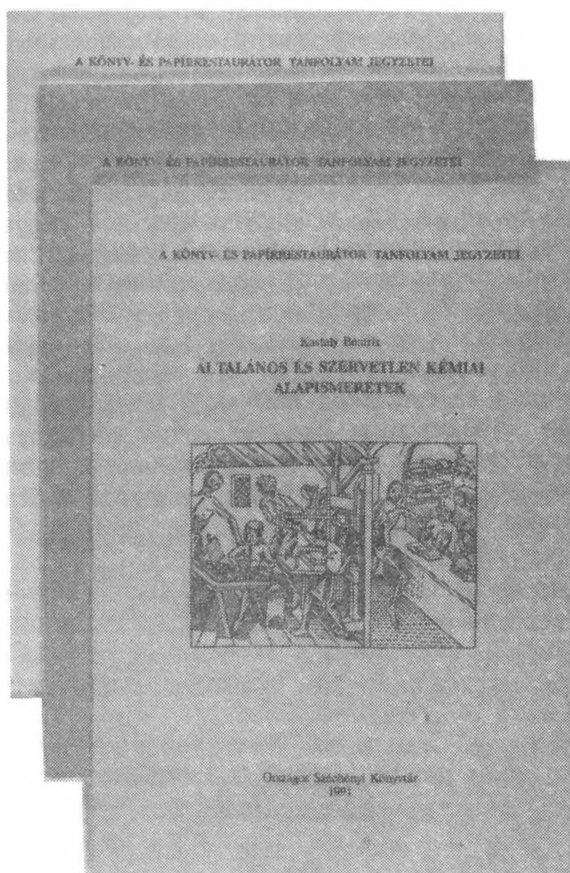
*

Kiállításunk nem a magyarországi diákok peregrinációját kívánja illusztrálni, ezért nem gondoltunk a kötetek átfogó értékelésére, csupán egyes darabok egy-egy jellemzőjét emeltük ki. A műfaj történetét kísérheti végig a látogató a kezdettől a XVIII. század végéig, a következő rendben:

1. tárlócsoport: főúri albumok és peregrinációs albumok a XVI. századból.
2. tárlócsoport: német egyetemeken járt diákok albumai a XVII. századból.
3. tárlócsoport: Németalföld és Anglia egyetemeken tanuló diákok albumai.
 - 1–2. falitárló: német egyetemeken járt diákok albumai a XVIII. század második feléből.
 3. falitárló: emlékkönyvek a XVIII. század második feléből.

Földesi Ferenc

MEGJELENT

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

Fraknói Vilmos a Széchényi Könyvtár élén^{*}

Nemzeti intézmények történetében, melyek fennmaradását több évszázadra tervezik, öt év nagyon rövid idő. *Fraknói Vilmos* (1843–1924), a múlt század egyik legnagyobb hatású s legterjedelmesebb életművét hátrahagyó történésze ilyen rövid ideig állt a Széchényi Könyvtár élén a múlt század hetvenes éveiben. Számára azonban elég volt ez a nem is egészen öt esztendő ahhoz, hogy tevékenysége maradandó nyomot hagyjon a könyvtár életében, hogy elindítson olyan folyamatokat, amelyek hosszabb időre meghatározták a könyvtár arculatát.

Az 1870-es évek közepe korszakváltás volt a Széchényi Könyvtár történetében. Befejezéséhez közeledett a könyvtár teljes állományának új, az *Eötvös József*-i koncepció jegyében végrehajtott, müncheni szakrendszerű feldolgozása. Csaknem 30 éves szolgálat után nyugdíjazás előtt állt a könyvtár vezetője – az akkori szóhasználat szerint: a könyvtár őre, – a 78 éves *Mátray Gábor*. Nyilvánvaló volt, hogy a vezetőváltás egy új generáció képviselőjét fogja erre a fontos tudományos posztra juttatni.

A megfelelő személy kiválasztása, majd kinevezése azonban nem volt egyszerű dolog. Bár a Magyar Nemzeti Múzeum, – amelynek szervezeti keretében a Széchényi Könyvtár ekkor csak egy volt a többi tár között – állami intézményként működött, a könyvtár vezetőjének személyét mégsem a miniszter választhatta ki. Ez a jog gróf *Széchényi Ferenc* alapítólevele értelmében a Széchényi-családot illette meg. Pontosabban: a Széchényi-családnak hármas jelölést kellett tennie, s közülük nevezhetett ki egyet a miniszter. A már akkor kiváló történészként számon tartott *Fraknói Vilmost* többen ajánlották a kijelölési jogot gyakorló gróf *Széchényi Kálmán*, a család akkori szeniora figyelmébe. Fraknóit a katolikus egyház legmagasabb körei is támogatták: a kalocsai érsek, *Haynald Lajos* meleg hangú ajánlólevelet írt érdekében. Pályázott az állásra még *Xántus János* is, a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának

őre. *Pulszky Ferenc*, a Nemzeti Múzeum akkori igazgatója őt támogatta Fraknói ellenében. A 48-as forradalmi múlttal rendelkező, liberális polgári gondolkodású, szabadkőműves *Pulszky Ferenc* szívesebben látta volna a könyvtár élén a vele hasonló életpályát befutott Xántust, mint Fraknóit, a fiatal katolikus papot. Xántus maga is mindent elkövetett, hogy Fraknói ellenében ő legyen a győztes. A Széchényi-család bizalma azonban *Fraknói Vilmos* felé fordult. Némi színpalack mögötti csatározás és egy hírlapi cikk keltette vihar után nem volt vitás, hogy végül a Széchényi-család akarata győz. A válás- és közoktatásügyi miniszter, *Trefort Ágoston* 1875. április 2-i hatállyal *Fraknói Vilmost* nevezte ki a Széchényi Könyvtár őrévé.

A választás, függetlenül attól, hogy konzervatív gondolkodású, a katolikus egyháznak elkötelezett férfit juttatott a könyvtárvezetői posztra, szerencsésnek bizonyult. Az alig 32 esztendő Fraknói mögött már ekkor jelentékeny történetírói teljesítmény állt, tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, s titkára az Akadémia II. osztályának. Könyvtári és levéltári ismereteit mint kutató tudós, saját tapasztalataiból merítette. Szakavatott ismerője volt nemcsak a hazai, hanem számos nyugat-európai könyvtárnak és levéltárnak. Érthető tehát, hogy a nemzeti könyvgyűjteményt a történésznek a múlt iránt érzett felelősségével, a kutató tudós, általában a felhasználó igényének minél teljesebb kielégítésének szempontjából közelítette meg.

Gyarapítás

Jól tudva azt, hogy egy könyvtárat elsősorban gyűjteménye s a meghatározott gyűjtőkörön belüli lehető teljessége minősít, *Fraknói Vilmos* első kötelességének az állománnyal és gyarapítással való foglalkozást tartotta. A nemzeti könyvtárra háruló feladatot igen komolyan vette. *E feladat, melyet alapítója és a törvény-

* Ez a cikk rövidebb formában, egyes részeiben más szöveggel megjelent a Könyvtáros 1991. 8. számában.

hozás szabott meg – írja Fraknói, – az, hogy speciális magyar könyvtár legyen, azaz mindazt magában foglalja, ami Magyarországon és Magyarországról íratott és közrebocsátott. Kötelességemnek ismerem oda hatni, hogy a könyvtár csakis ezen feladatot, de azt lehetőleg teljesen oldja meg."

Mivel a nyomdak kötelespéldány-beszolgáltatása meglehetősen hiányos volt, Fraknói nem mulasztotta el évi jelentéseiben mindannyiszor felhívni a figyelmet arra, hogy egy adminisztratív szankciót is tartalmazó, új kötelespéldány-törvényre mielőbb szükség van. A kötelespéldányok reklamálását, mely már *Mátray Gábor* idejében is folyt, Fraknói erőteljesen folytatta. De ő egy lépéssel tovább ment: a nemzeti gyűjtemény lehető teljessége érdekében nagyarányú hiánypótlási akciókat kezdeményezett. Körlevéllel fordult az egyházi hatóságokhoz, visszamenőleg is bekérve az egyházi kiadványokat, elsősorban a sematizmusokat, programokat. Ugyancsak körlevéllel szólította fel az ország valamennyi tanintézetét iskolai értesítőik beküldésére. Felhasználta a Magyar Könyvszemle és a napilapok nyilvánosságát, hogy a társadalom áldozatkészségére, hazafiúi érzelmeire hivatkozva a Néprajzi Múzeum könyvtárából hiányzó műveket megszerezze. Különösen sikeres volt az 1848/49-es hazai hírlapok begyűjtését célzó akciója. Az ajándékozók neveit a Magyar Könyvszemlében közzétette. Fraknói lelkesítő felhívására határozta el 1876-ban a tudomány- és műgyógytemi olvasókör, hogy a nekik járó hírlapokat a könyvtár példányainak kiegészítésére ajánlják fel. Fraknói azonban nem csak ajándékokat várt: a felajánlott dokumentumokat szükség esetén megvásárolta, és tudunk csereügyletekről is. Felhívást intézett a hazai írókhoz, hivatkozva arra, hogy a kötelespéldány-beszolgáltatás hiányságai miatt "arra vagyunk utalva, hogy ... az írók hazafias közreműködését vegyük igénybe", amennyiben a könyvtár alapvető feladatainak meg kíván felelni. Valamennyi író – és itt természetesen nem csupán a szépírókról van szó, hanem mindenkiről, aki nyomtatásban publikált valamit, – megkapta azt a körlevelet, amelyben fel voltak sorolva a könyvtárban meglévő munkái, s felkérték őket, hogy az ott nem szereplőket küldjék el a könyvtárnak. Az OSZK irattára ma is sok író, tudós pozitív válaszát őrzi. Kevésbé volt sikeres Fraknóinak az az akciója, amelyben a magán-, az egyházi és a községi tulajdonban lévő könyvtárakat arra kérte fel, hogy a birtokukban levő és a múzeumi könyvtárból hiányzó régi magyar könyveket engedjék át a Múzeumnak. A hazai régi-

ségek és ritkaságok iránt mutatkozó kereslet s ezek piaci felértékelődése az ilyen módon való beszerzés reményét ekkor már nem igazolta.

A könyvtár müncheni szakrendszerű feldolgozása során 18 és félezer kötet bizonyult duplumpéldánynak. E hatalmas mennyiségű anyagnak értelmes felhasználása képezte Fraknói egyik nagy gondját. Csak a gyakran használt, vagy a nagyon ritka nyomtatványokból tartottak meg másodpéldányt, a többi – a minisztérium engedélyével – a könyvtár javára értékesítették. A többispéldányok jegyzékét két füzetben nyomtatásban is közreadták, s elsőként a hazai tudományos intézmények és iskolák rendelhetek belőlük, majd utóbb a nagyközönség is. Számos duplumpéldányt cserével értékesítettek, így pl. egy külföldi antikvár cég jelentős magyar kéziratgyűjteményt adott az általa kiválasztott művekért. A megmaradt kettőspéldányokat ajándékuul kapta az Akadémiai és a Műgyógytemi Könyvtár.

Fraknói aktív vételi politikát indított el. Elsősorban külföldi antikváriusoktól, magángyűjtőktől és árveréseken számos magyar vonatkozású, régi és értékes művet sikerült beszereznie. Erőteljesen gyűjtötte a külföldi kiadású segédkönyveket is, melyek nélkülözhetetlenek voltak a könyvtár anyagának tudományos igényű feltáráshoz. Sokat vásárolt belföldön is, a könyvkereskedőkön kívül több magángyűjtőtől. Egy ízben azonban arról panaszkodott, hogy *Szalay Ágoston* kézirati hagyatékát és gróf *Széchenyi Istvánnak* titkárához írt leveleit a "dotáció elégtelen volta" miatt nem vásárolhatta meg. (Utóbbi később mégis sikerült megvásárolni.)

Az ajándékozásnak, mint beszerzési forrásnak, ekkor még igen jelentős szerepe volt, s Fraknói igyekezett is ezt a hazafias buzgalmat ébren tartani. Akadt például olyan arisztokrata, aki megengedte, hogy magánkönyvtárából kiválogassák mindazokat a műveket, amelyekre a nemzeti gyűjtemény teljesebbé tétele érdekében szükség volt. Sajátságos formája volt az ajándékozásnak a családi levéltáraknak öröklétként a Széchenyi Könyvtárban való elhelyezése. 1876-ban került az első, a több, mint 7.000 darabból álló *Kállay-levéltár* a könyvtárba, s ezt még számos felajánlott családi levéltár követte. A történeti források megőrzéséért és feltárázáért különös felelősséget érző Fraknói nagy érdeme, hogy ezek a családi levéltárak még időben közgyűjteménybe kerültek, különösen, ha meggondoljuk, hogy a levéltárak származási helye idővel az országhatáron kívülre került. Igaz, a nagytömegű levéltári anyag nem kis részben lett oka a későbbi

katasztrófális helyhiánynak. (Mint ismeretes, a családi levéltárak 1934-ben átkerültek a gyűjtőkörileg illetékes Magyar Országos Levéltár tulajdonába.)

Feldolgozás és használat

A könyvállomány müncheni szakrendszerű feldolgozásával Fraknói nem szimpatizált, de miután ez a munka az ő könyvtárba kerülésekor éppen a végéhez közeledett, adottságként kellett elfogadnia. Ő maga az egyszerűbb, gyakorlatiasabb, a használat szempontjait jobban figyelembe vevő könyvtári feldolgozás híve volt, s bár jól ismerte a könyvtártudomány korabeli gyakorlatát, azt vallotta, hogy "a teóriának meg kell hajolnia a gyakorlati élet igénye előtt". Annál szigorúbb szakszerűséget és tudományos igényű feltárást tartott szükségesnek az állomány kiemelt részeinél. Az ő nyomtatványok feldolgozásának szabályzatát ő maga készítette el. Az 1711 előtti régi magyar könyveket kiválogatta a nagyállományból, és kronológiai rendben, különgyűjteményként állította fel, így téve lehetővé annak beható kutatását. A kéziratgyűjtemény felállítási rendjéről úgy vélekedett, hogy az "sem a könyvtártudomány igényeinek, sem a gyakorlati használhatóság követelményeinek nem felel meg". Itt is új csoportosítási rendet dolgozott ki és vezetett be. Gondot fordított azokra az állománycsoportokra, amelyeket a könyvek müncheni rendszerű feldolgozása során átmenetileg félretettek. Így a könyvtár mintegy húszezer darabból álló metszetgyűjteménye rendezésére megnyerte *Bubics Zsigmond* történészt, egyházi férfiút, aki először csak hazafias ügybuzgalomból, később a különböző közgyűjteményekben lévő metszettek főreként végezte feladatát. Fraknói csoportosította, időrendbe állította a mindmáig rendezetlen állapotban lévő kisnyomtatványokat. Megindította a hírlapok rendezésének munkálatait is. Végül gondoskodott arról, hogy a sok éven át felhalmozódott új gyarapodások feldolgozásához gyorsított ütemben hozzákezdjenek.

A könyvtár használatát Fraknói több intézkedéssel is meg kívánta könnyíteni. A tudományos kutatók részére külön dolgozószobát rendeztetett be, külön kézikönyvtárral. A cédlakatalógust a jobb hozzáférhetőség érdekében a nagy olvasóterem közvetlen szomszédságában helyeztette el. Nem rajta múlt, hogy a könyvtár vasárnapi nyitva tartását nem sikerült megvalósítania. A könyvtári ügyvitelt is korszerűsítette: az ő idejében váltak általánosan

használttá a nyomtatott könyvtári űrlapok, mint például kérőlap, kölcsönzési térítvény. Az olvasóforgalom ezekben az években állandóan emelkedett, s 1879-ben meghaladta az évi húszezer látogatót. A könyvtárat rendszeresen felkereső tudományos kutatók névsora kb. megegyezik a társadalomtudományok terén akkor alkotó magyar tudósok névsorával. Érdekesként említjük meg, hogy amikor 1879-ben egy hölgy akarta az olvasótermet felkeresni, nem engedték be, mondván, hogy azt csak férfiak látogathatják. A hírt közlő Fővárosi Lapok megjegyzi, hogy ideje lenne ezt az elavult rendszabályt felülvizsgálni, hiszen például az Akadémiai Könyvtárat akadálytalanul látogathatják a nők. Az igazság kedvéért le kell szögeznünk, hogy olyan rendszabály, amely a nőket a Széchényi Könyvtár használatából kizárta volna, soha nem létezett. Lehet, hogy csak egyedi esetről, egyéni túlkapásról volt szó, mindenesetre a női látogatók rendszeressé válásáról csak az időben tovább haladó kutatók fognak majd adatokkal szolgálni.

A Magyar Könyvszemle

Mindaz, amit eddig felsoroltunk, Fraknói könyvtári működésének csak az egyik felét képezi. Egy közvetlen munkatársa, a Kézirattár akkori vezetője, Csontos János évekkel később így jellemezte egykori főnökét: "Ő azon szempontból indulván ki, hogy a könyvtárrendezés által az osztály csak egyik feladatát oldotta meg, s hogy a második, nehezebb feladat a rendezett anyagnak tudományos feldolgozása és megismertetése, még csak ezután következik, ennek előkészítésére a könyvtár kiadásában szakfolyóiratot indított meg, s a könyvtártani és bibliográfiai ismeretek terjesztését tűzte ki célul". Valóban, a Magyar Könyvszemle 1876-os megindítása Fraknói egyik legfőbb érdeme. E szakfolyóirat megjelenésétől számíthatjuk Magyarországon a rendszeres írás-, könyv-, nyomdászat, sajtó- és könyvtártörténeti kutatások kezdetét. A folyóirat közrebocsátójaként a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára, szerkesztőjeként *Fraknói Vilmos* szerepelt. Szerkesztői koncepciójában Fraknói kifejtette, hogy a folyóirat a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak szakközlönye kíván lenni, közölve mindazon kutatási eredményeket, melyek a hazai bibliográfia körébe tartoznak és a könyvtárak történetére vonatkoznak. Az első szám nagyobb tanulmányainak szerzői *Rómer Flóris*, *Fraknói Vilmos*, *Szabó Károly* és *Szinnyei József* voltak.

A Magyar Könyvszemlének szakkörökben nagy sikere volt, a publikálásra szánt kéziratok olyan bőséggel áradtak a szerkesztőségbe,

hogy a kezdeti húsz éves terjedelmet hamarosan harminc évre kellett emelni. A Könyvszemle hasábjain egymás után jelentek meg a Széchenyi Könyvtár értékeinek tudományos igényű ismertetései. Jelentős szerepet töltött be a folyóirat a régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiai számbavételében, a Corvina-kutatásban, a külföldi hungarikák felkutatásában és ismertetésében. Fraknói fordított először figyelmet a Széchenyi Könyvtár keleti kéziratainak feltárására: e publikációk is az ő ösztönzésére készültek el a Magyar Könyvszemle részére. Betöltötte a folyóirat a kurrens nemzeti bibliográfia szerepét is: kezdettől fogva közölte a hazai magyar és nem magyar nyelvű irodalom jegyzékét, a Magyarországra vonatkozó külföldi munkákat, továbbá a hazai sajtó bibliográfiát. A bibliográfiai tevékenységnek Fraknói mindig is nagy fontosságot tulajdonított, azon segédtudománynak tartotta, amelyre a tudomány művelőinek a leginkább van szükségük. "Könyvészeti mozzanatok hazánkban" című cikkében (Magyar Könyvszemle, 1878.) nemcsak ez irányú nézeteit fejtette ki, hanem teljes körképet adott a korszak fellendülő bibliográfiai tevékenységéről.

Üttörő jelentőségű Fraknói kezdeményezése a hazai könyvtárak feltérképezése és összeírása érdekében. A Magyar Könyvszemle 1876-os évfolyamában leközölte J. Petzholdtnak, a drezdai könyvtár igazgatójának a német, valamint az osztrák, a magyar és a svájci könyvtárakat felsoroló jegyzékéből a Magyarországra vonatkozó részt (Adressbuch der Bibliotheken Deutschlands mit Einschluss von Oesterreich-Ungarn und der Schweiz, 1875.). E közléssel is bizonyítani kívánta, mennyire hiányos és mennyi téves adatra támaszkodik a külföldnek a magyarországi könyvtárakról való ismerete. De ezért csak magunkat okolhatjuk: Petzholdtnak nem állt megfelelő magyar forrás a rendelkezésére, s így az ő hiányos jegyzéke a jelenlegi "legteljesebb" összeállítás a magyar könyvtárakról. E tarthatatlan állapot megszüntetésére a Magyar Könyvszemle 1877-es évfolyamában Fraknói a magyarországi könyvtárak feltérképezését célzó, nagyszabású programot hirdetett meg. Ezt írta: "A könyvtárak története a tudományos művelődés történetének jelentékeny fejezetét; a könyvtárak száma, állapota és használata a nemzetek műveltségi állásának egyik biztos ismertető jelét képezik". Fraknói a minisztérium támogatását is megnyerve, felkérte az ország valamennyi köz- és magánkönyvtárát történetének és jelen állapotának összefoglalására a megadott szempontok szerint. Sajnos, a vállalkozás nem járt a várt ered-

ménnyel, mindössze 50 könyvtár válaszolt. A beérkezett írásokból a Könyvszemle is közölt néhányat, de a tervezett országos összefoglalás ekkor még nem valósulhatott meg.

Fraknóinak ez a kezdeményező, ösztönző szerepe a hazai könyv- és könyvtári kultúra alakításában, a könyvészet műfajának kibontakoztatásában más esetben több sikerrel járt. Ő volt az – Rómer Flóris és Toldy Ferenc mellett, – akinek közbenjárására a Magyar Tudományos Akadémia kiadta Szinnyei József korszakos jelentőségű repertóriumát. (Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertóriumai. 1. köt. 1874.) Ő reflektált a Magyar Könyvszemlében Szinnyei Józsefnek a magyar írók életrajzi lexikonának tervezetére. Itt Fraknói világosan leszögezte, hogy nem elégedhünk meg a magyar írók munkásságának pusztá bibliográfiájával, kiegészítve rövid életrajzi adatokkal, "nekünk többre és másra van szükségünk", létre kell hozni a magyar Wurzbachot (Bibliografisches Lexicon des Kaiserthums Österreich), vagyis részletes életrajzokat tartalmazó bibliográfiát kell készíteni. Szinnyei elfogadta ezt az álláspontot, s az életrajzok valóban jóval bővebbek lettek, mint ahogy azt tervezetében bemutatta. Az már valóban Szinnyei érdeme, hogy egymaga meg tudta ezt valósítani, jóllehet, Fraknói csak a budapesti tudományos intézetek összefogásától merte remélni a cél elérését.

Fraknói maga is sokszor és szívesen írt a Magyar Könyvszemlében, azután is, hogy 1879 októberében megvált a szerkesztőségtől. A Pray-kódexről szóló írásának egy mondata a tudomány emberének kötelező objektivitásán túl elárul valamit a tudósról is, aki tárgyával szinte érzelmi kapcsolatba lép: "Mint őre a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának, mely a tudományos kincset 1813 óta bírja, gyakran vettem kezeimbe, kegyelettel forgattam lapjait, és érdeklődve vizsgáltam különböző alkatrészeit". Ő volt az, aki a kódexet kibontatta a hozzá nem illő, a múlt században készült, cikornyás kötéséből, és a kéziratot korának és jellegének megfelelőbb kötésbe köttette.

Tudományos és közművelődési tevékenység

Fraknói vezetése alatt vált a Széchenyi Könyvtár valóban tudományos műhellyé, a hazai irodalom- és történettudományok egyik meghatározó kutatási központjává. Ő maga így írt erről Pulszkyknak szóló egyik jelentésében:

Az osztály tudományos munkásságáról szólva ki kell emelnem, hogy a könyvtár hazai tudományos mozgalmainknak jelentékeny tényezőjévé fejlődik. Nemcsak azért, hogy a kutatóknak minden tekintetben megkönnyíti és elősegíti munkájukat, hanem a könyvtár tisztviselői, feladatukhoz híven, a magyar bibliographia, paleographia és irodalomtörténet terén jelentékeny munkásságot fejtenek ki. Fraknói a magyar és magyar vonatkozású kéziratok és nyomtatványok felkutatását, azaz a hungarikakutatásokat a tudományos munka központi kérdéseként kezelte. Ő bízta meg *Csontos Jánost* a hazai és a külföldi könyvtárakban lévő, magyar vonatkozású középkori kéziratok tanulmányozásával, ő tette lehetővé – a minisztérium támogatását megnyerve – Csontos első külföldi tanulmányútjait. A könyvtár más munkatársait a hazai, például a felvidéki könyvtárakban való kutatásokra küldte ki. Gondolt a tudományos utánpótlás nevelésére is: fiatal történészeket a könyvtárban mint gyakornokokat alkalmazott, valóságos iskolát teremtve a könyvtári, bibliográfiai és levéltári ismereteknek. Külföldi útjain ő maga is szorgalmasan gyűjtöje, szerencsés kezű kutatója volt a magyar vonatkozású dokumentumoknak. A hungarikumoknak másolatban való megszerzésénél ekkor már modern módszereket is alkalmaztak: 1879-ben például fényképeket készítettek a prágai egyetemi könyvtárban lévő négy magyar vonatkozású kódexről, közöttük egy corvináról. Fraknói és *Rómer Flóris* hívták fel a figyelmet először a kódexek és a régi nyomtatványok kötéstábláiban rejlő, ismeretlen értékekre. A felbontott kötéstáblákban csak egyetlen évben 45, addig ismeretlen magyar nyomtatvány töredékeire bukkantak. Ennek nyomán a kötéstábla-kutatást több könyvtárban is sikerrel folytatták. Fraknói a múzeumi könyvtár technikai segítségét is felajánlotta azoknak a könyvtáraknak, amelyek maguk nem vállalkozhattak a kényes művelet elvégzésére.

A könyvtári tevékenység ilyen irányú kiszélesítése természetesen jár együtt a nemzetközi kapcsolatok bővülésével. 1878/79-ben a könyvtár tudományos érintkezésben állt a bécsi, a müncheni, a drezdai udvari könyvtárakkal, továbbá a salzburgi, a lipcsei egyetemi, a modenai, parmai, bolognai és firenzei könyvtárakkal. E kapcsolatok során a Széchényi Könyvtár eredeti kéziratokat kapott kölcsön, más kéziratokból másolatokat kapott, egyes esetekben pedig a könyvtárak kértek tudományos ügyekben tájékoztatást a Széchényi Könyvtártól.

Végül, de nem utolsósorban szólnunk kell a könyvtárnak a közművelődést szolgáló tevékenységéről. E célt Fraknói kiállítások rendezésével vélte a leghatásosabban előmozdítani. Már 1877-ben néhány hónapon át közszemlére bocsátották a Széchényi és az Egyetemi Könyvtár corvináit, majd ugyanezen év október 2-án *Trefort Ágoston*, vallás- és közoktatási miniszter megnyitotta a magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítást. Ez volt a Széchényi Könyvtár első, nagyszabású, országos érdeklődést keltő és külföldi visszhangot is kiváltó kiállítása. A kiállítás koncepcióját *Fraknói Vilmos* dolgozta ki, s ebben igen erősen hangsúlyozta annak didaktikus célját. "Ennek rendezésében nem követtem más európai könyvtárak példáját, melyek a könyvtár legbecsesebb és legfeltűnőbb darabjait szokták kiállítani, úgy szólván csak a közönség kíváncsiságának kielégítése végett. A Néprajzi Múzeum Könyvtárának kiállítása kizárólag instruktív, közművelődési célt tűzött ki magának, és pedig a könyvtár feladatával összhangban, a hazánk múltjára vonatkozó ismeretek terjesztését. Feladata: először a hazai történelemben szereplő, kiváló egyéneket okleveleik, leveleik és arcképeikben a közönség elé állítani; másodsor a hazai tudományosság, irodalom és a magyar nyelv kifejlődését codexek, nyelvemlékek és a régi irodalom legjelentékenyebb termékeiben feltüntetni... Nem kétlem, hogy e kiállítás a nagy közönségben a hazai történelem és irodalom iránti érdeklődése ápolására, de különösen a főváros tanáira és főiskoláink tanulóira jó hatással fog lenni." A kiállításról nyomtatott katalógust is közreadtak. *Trefort Ágoston* közbenjárására a bécsi és müncheni könyvtárak négy, valaha *Vitéz János* birtokában volt kódexet négyheti időtartamra kölcsönadtak. A kiállításról, melynek szép közönségsikere volt, nemcsak a hazai, hanem a külföldi – német és osztrák – szaklapok is megemlékeztek.

Fraknóitól a történeti ismeretek terjesztésének közvetlen módszerei sem álltak távol. A Békés megyei régészeti és művelődéstörténeti egylet felkérésére személyesen ment Gyulára és tartott előadást a gyulai várról, bemutatva azokat a múzeumi könyvtárban őrzött 16. századi újságlapokat, amelyek a vár ostromáról szóló jelentéseket közölték.

*

Fraknói Vilmost 1879 májusában kérték fel az Akadémia főtárhelyi tiszteinek ellátására, miután e poszt – *Arany János* lemondása követ-

keztében – megürült. Fraknói még novemberig ellátta a múzeumi könyvtár igazgatásának teendőit is, majd ekkor végleg megvált a könyvtártól. Ez azonban nem jelentette a könyvtárügytől való elszakadását. 1897-ben őt nevezték ki a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőjévé, mely hivatalt egészen 1915-ig viselte. Történetírói munkásságában is jelentős helyet foglalnak el a magyarországi könyv- és könyvtártörténet körébe vágó munkái. Különösen sokat foglalkozott Vitéz János könyvtárával és a Corvinával. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy ő volt Széchényi Ferenc életrajzírója. Ennek megírására elsősorban a nemzeti könyvtár alapítója iránt érzett tisztelete indította. Jóllehet, éppen Fraknói Vilmos könyvtárigazgatása alatt kezdtek elhagyni a könyvtár nevéből a Széchényi nevet s nevezték hivatalosan is a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának. E névváltoztatásban azonban nem lenne helyes holmi célzatosságot feltételeznünk. Pusztán arról van szó, hogy e korszakban erősödik meg – gyűjteményeiben is, tudományos rangjában is – a Néprajzi Múzeum, s egy erőskezdő, egységes irányítás alatt a Széchényi Könyvtárat is erőteljesebben integrálják az egységes múzeumi szervezetbe. Már nincs a színen Mátray Gábor, aki ezt még tragikusan élte meg, és saját magát mindig "a Széchényi Országos Könyvtár őrének, a Magyar Nemzeti Múzeumnál" nevezte. Az új nemzedék számára a Néprajzi Múzeumhoz való tartozás már természetes állapot volt, az ő szemükben az egyes táruk összességükben képviselték a múzeumi gondolatot, amelynek szellemében egységes intézet keretében kell őrizni a nemzet múltjának mind írásos, mind tárgyi emlékeit.

Fraknói Vilmos történetírói pályáját nem volt célunk végigkísérni. (Bővebben lásd *Galambos Ferenc*: Fraknói Vilmos 1843–1924. Könyvtáros, 1977. 10. sz.) Hatalmas és terjedelmes életművet alkotott, s csak csodálni lehet, hogy emellett hivatali teendőit is ilyen aktivitással és ilyen eredményesen látta el. Bár könyvtárigazgatásának már második évében arról panaszkodott, hogy a "múzeum rabja" lett, mindvégig szerencsésen kapcsolta össze az alkotó tudós és a szakértő könyvtáros kettős szerepét. Személyében a történész találkozott egy nemzet írásos múltját őrző tudományos intézettel, s Fraknói könyvtárigazgatói működése bebizonyította, hogy ez lehet szép, sikeres találkozás.

Végezetül álljon itt egy jellemzés Fraknói Vilmosról, az emberről, úgy, ahogyan azt a kortárs és nekrológíró Berzeviczy Albert (1853–

1936) látta: "Az bizonyos, hogy az élet művészetét, azt a képességet: az életet okosan, szépen és hasznosan élni át, alig sajátította el valaki oly teljesen, mint Fraknói. Ezt részben életbölcseletétől egyensúlyozott lelkiéletének köszönhetette... De az öntudatosá lett életművészet nála főképp három elemből alakult ki: barátságaiból, utazásaiból és munkaszeretetéből. ...Akit barátságára méltónak ismert meg, ahhoz aztán többnyire az egész életen át híven ragaszkodott, azért mindent megtenni kész volt, s azzal kereste is az együttlétet. ...Rendkívül vendégszerető volt, szerette a baráti Symposionokat, melyeknél nem annyira az ingyencség, mint inkább a kölcsönös bizalmas megnyilatkozás és eszmekelőtársalgás vitte a főszerepet; az ily baráti összejövetelekbe szellemes nőismerőseit is szívesen bevonta. Amint maga szeretett vendégeket látni, úgy örömmel ment el barátaihoz is vendégül. ...Különösen tanulságos az, miképpen tudta Fraknói magára nézve megszámlálhatatlan utazásait és váltakozó tartózkodásait élvezetessé tenni. Mindig a vágy vitte, s a vágyat kielégítő gyönyörködés jutalmazta meg. Egyszer az erdőbe, máskor a havasok közé, még máskor a tengerhez, majd meg keleti, de legtöbbször olasz földre vágyott, és sohasem késett vágyát azon frissében kielégíteni. ...Bámulatos az a mindvégig megőrzött fiatalos lelki üdeség, amellyel benyomásokat fölvenni, a látottakban gyönyörködni tudott, azok fölötti elragadtatását másokkal közölni sietett. ...Öntudatosá lett életművészetének harmadik eleme gyanánt munkaszeretétét jelöltem meg. A munkaszeretet vitte rá, hogy irodalmi munkáját – ami pedig a tudományos jellegűnél nem könnyű dolog, – tudta úgy berendezni, hogy azt bármely tartózkodási helyén elővehesse és folytathassa. Ezzel érte el azt, hogy legkedveltebb tartózkodási helyeinek kellemei lendületet adtak munkájának, s hogy viszont a pihenést és életélvezetet azokon a szép helyeken megédesíthette a teljesített munka tudata. ...Csak aki így tudta a maga munkásságát berendezni s magára nézve élvezetessé tenni, csak aki úgy érezte, mint ő, hogy az élet legfőbb kincse az egészség és a munkakedv tartós megőrzése, csak az végezhetett életében oly rengeteg munkát, mint Fraknói, s pedig úgy, hogy műveiből seholsem érezhető ki a fáradás, az erőltetés, a közöny, a robotolás; mindegyikben benne van egész lelke, mindegyikből kisugárzik annak a gyönyörűségnek melege, amelyet neki a mű létrehozása szerzett."

Somkuti Gabriella

MUNKATÁRSAINKRÓL

Beszélgetés Rosta Erzsikével

Ezzel a meghívóval kezdődött:

Szeretettel meghívja Önt
a Lőrinci Művelődési Ház
Kondor Béla Képzőművész Kör kiállításának
megnyitójára 1991. június 25-én 18 órára.

aláírás: Rosta Erzsi

Azt hiszem, nem sok embernek kell bemutatni Nyomdaüzemünk volt osztályvezetőjét, aki 1988 óta mint nyugdíjas is aktív dolgozója könyvtárunknak, vagy a mindenki által ismert és szeretett "Könyves Rostaék" Erzsikéjét, akinek kedves férjét, Lajos bácsit a könyvtár közelében ért utol tragikus körülmények között a halál...

A baráti meghívásra elmentem, és az ott, s egy későbbi időpontban lezajlott beszélgetést szeretném most itt visszaidézni:

Korábban érkezvén, Erzsikét képei rendezése közben találtam, és így módomban volt már előre megtekinteni a kiállított képeit.

- Erzsikém, gratulálok, nem is tudtam, hogy ilyen nagyszerűen rajzolsz és festesz, csodállak, hogy ennyi energia van Benned, és ilyen elfoglaltságot találtál magadnak nyugdíjas éveid elején. Tulajdonképpen mikor kezdődött?

- Már nagyon régóta rajzolgotok, először gyermekeimnek, most az unokáimnak és saját magamnak, lakásom falait is az én munkáim díszítik. 1988. szeptemberében férjem hosszas rábeszélésére, öreg fejjel beiratkoztam egy rajz-festő tanfolyamra a Lőrinci Művelődési Házban, melynek vezetője Buna Konstantin festőművész és tanár. 10-15 fővel indultunk, hetente egyszer jövünk össze, s az első évben grafikával, szén- és pasztellrajzzal foglalkoztunk. Második évben aquarell és olajfestészet technikával ismerkedtünk meg. Harmadik évben főleg portrék készítése volt az anyag.

Emellett rajz- és művészettörténeti előadásokat hallgattunk, s a Művelődési Ház által kiállított, a kerületben élő, befutott művészek alkotásainak megtekintése és műbírálata gazdagítja a Művészeti Szakkör munkáját. Minden év végén a legjobb alkotásokból kiállítást rendezünk, tavaly 8, idén 6 képpel szerepeltem.

- Mi lesz a folytatás?

- Meghívtak júliusban 2 hétre egy Művészeti Alkotótáborba, Gömörzöllőre, melyre nagy örömmel készülök...

Elmúlt a nyár, mikor szeptemberben ismét találkoztunk. A kérdésemre: "Hogy, s mint van, kedves, nyugdíjas kollégánok?", egy kézigyintés volt a válasz: "Ó, ennél sokkal érde-

kesebb történt velem a szabadságom alatt!" – s máris lelkesen kezdett mesélni, milyen sikeres volt az a bizonyos alkotótábor.

– Gömörszöllös a "világ vége", innen már az út sem visz tovább, csak visszafordulni lehet. A határ mentén húzódik – Kelemértől 2 km-re, ahol sok éven keresztül élt és dolgozott mint lelkész, Tompa Mihály.

Mindössze 120 fő a falu lakosainak száma, s a meghívott amatőr képzőművészekkel pontosan egyharmadával növekedett 2 hétre ez a lélekszám.

– *Hogyan tudott egy ilyen kis falu fogadni és ellátni egy egész tábor, és milyen céllal jött létre?*

– Gömörszöllös 2-300 éves falu, a hagyományos, régi módon élnek itt még az emberek. A civilizáció nem kereste meg és nem változtatta meg a falu arculatát, nem rontotta meg az emberek lelkét. Itt a régi hagyományok szerint élnek, dolgoznak a csodálatos felvidéki dombok között az emberek. A régi hagyományok szerint építkeznek, egyre több és több öreg házat hoznak rendbe. Lelkes polgármesterük, É. Kovács László (aki egyben néprajzkutató és festő is), féltve őrzi a táj eszközeit, edényeit. Egy gyönyörű tájházat hoztak létre a falu régi iskolájában, amit az idegenforgalom érdeklődése egyre jobban kísér.

– Éveken keresztül a Vasas Szakszervezet Országos Központja (Bp.) Királdon adott ott-hont az alkotótábornak. Ennek megszűnte után Gömörszöllös polgármestere a falujába hívta az amatőr művészeket, akik az ország egész területéről érkeztek ide, azzal a céllal, hogy az érintetlen tájat, az embereket, a falut örökítsék meg az utókor számára. Nemcsak az országból, de Szlovákiából és Erdélyből is jöttek fafaragók, rajzoló, festők. A népfőiskolai szintű tábor a Vasas Szakszervezet támogatása anyagiilag, de a remek szervezésnek köszönhetően részt vett a támogatásban a Csehszlovákiai Magyar Kulturális Alapítvány, az Ózdi Olvasó Egyesület, a Tompa Mihály Társaság Kelemér-Gömörszöllös, és természetesen a falu vendéglátó családjai is. A helyi tsz gondoskodott ellátásunkról, a határőrség közreműködött az egyéb technikai igények kielégítésében.

A népfőiskola mottója: GÖMÖRI ARCOK, GÖMÖRI TÁJAK. A miskolci csoport a falut járva portákat készített a falu lakóiról, a rajzok mellé írásban is lejegyezték gondolataikat. Munkáikról kiadványt is szándékoznak megjelentetni Kép-Írás formájában, melyben 100-150 kép-dokumentumot terveznek ismertetni.

A népfőiskola egyik előadója dr. Újvári Zoltán (a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének professzora) felajánlotta segítségét a kiadvány megvalósításában.

– *Voltak más előadók is?*

– Nem is egy, szinte nemzetközi jellegűvé avatták a tábor. Csak felsorolásszerűen: Mács József, szlovákiai magyar író, Veress János, rimaszombati költő, akik műveikről, a szlovákiai magyar kulturális életről számoltak be. Meghívták Komthur Mária, erdélyi származású, ma Stuttgartban élő énekesnőt, aki nagyon szép szülőföldjebeli és gömői népdalokat adott elő, és megtanított bennünket is néhány csodálatos népdalra. Szerepelt továbbá Faragó Laura, énekesnő, dr. Váradi Márta, irodalomtörténész tartott előadást. A népdalokról Mészáros Béla, zenetanár nemcsak előadást tartott, hanem gazdag zenei anyaggal is szolgált, sőt ő maga számos népi hangszerszólót mutatott be. Felesége, aki népitáncos tanár, táncra perdített mindannyiunkat és a falu lakosait is, – felejtethetetlen emlékeket hagyott bennünk. Id. Dobosy László az észak-magyarországi festett templommennyezetekről tartott előadást.

A népfőiskola művészeti tanárai, – akik folyamatosan kísérték figyelemmel munkánkat, – Buna Konstantin és Máger Ágnes festőművészek voltak.

A kéthetes időszak után egy újságot is létrehoztunk GÖMÖRI MŰHELY címmel, melynek szerkesztésébe és a műszaki kivitelezésébe természetesen bevontak engem is.

Szeme csillogott Erzsikének, ahogy sorolta a sok nevet, s átéreztem az örömet, hogy milyen nagyszerű lehetett ilyen művészek között lenni, még ha csak 14 napig is!

A sok előadó eljött ide a polgármester hívására, aki kulturális missziót lát el itt, a határ mentén, és emellett szoros baráti kapcsolatot tart fenn a szlovákiai írókkal és költőkkel, – hogy ennek a 42 embernek, ha csak kis morzsáját is, de átadhassa tudását.

– *Említetted a kirándulásokat. Merre jártatok?*

– Felsorolom, hogy ismerkedj a régi Gömör vármegye helységneveivel: Putnok: Gömői Múzeum, Kelemér, Zubogy, Zádorfalva, Szent-simon.

A látogatás célja: ismerkedés a népi építéssel, kazettás, famennyezetes templomokkal, stb.

Voltunk a Felvidéken, Nagy Gömörben: Szentkirály, Kövecses, Tornalja, Szárnya, Gö-

mörpanyit, Csoltó, Pelsőc, Rozsnyó, Krasznahorka, Beje, s a "főváros" Rimaszombat, Hamva, s vissza.

– Ennyi minden mellett maradt időtök dolgozni is?

– Persze! Születtek képek, rajzok, villanásnyi vázlatok, amelyekből majd festmény lesz. Estétként "alkalmi tárlat" nyílt a napi termésből, ez volt egyúttal az értékelés, megbeszélés napszaka is. Az itt született művekből minden művész egyet Gömörszőlőszón hagyott ajándékba, ez a Galéria törzsanyagát gyarapította, és maradt a vendéglátó házaknál is emlékül az ott otthonra lelt művészekről. Merthogy van Galériájuk az iskolában 2 terem, ott van az állandó kiállításuk. Vele szemben található a Tájház, melynek udvarán kapott helyet egy szabadtéri gyűjtemény régi falusi munkaeszközökből, melynek megmentésére, konzerválására és végleges Szabadtéri Múzeummá rendezésére szerveződne össze jövőre az alkotók egy része.

Szakavatott restaurátorok és fafaragok segítségével szeretnék elkezdni ezt a munkát, de

ehhez sok barátira, erkölcsi és anyagi támogatásra lenne szükségük, hogy ezeket a régiségeket megőrizték az utókor számára.

– Remek szószólóvá válnál, ahogy itt mondd nekem.

– Hát bizony, bármilyen segítség jól jönne nekik.

– Mire készülsz mostanában?

– Négy képpel jelentkeztem az Ózdi Országos Amatőr Művészeti Fesztiválra, melyet novemberben rendeznek meg. (Ebből hármát a zsűri kiállításra méltónak talált.) Szeretném nyugdíjas éveim szabadidejét hasznosan eltölteni, és ha lehet, később is részt venni a Gömöri Alkotótábor munkájában.

Időnk rövidsége miatt hamarosan elköszönünk egymástól, nagyon jó egészséget, sok szép képet és sikerekben gazdag éveket kívántam Erzsikének, – és búcsút intettünk egymásnak.

Riporter: Schirilla Tamásné

SAJTÓFIGYELŐ

Háborúban a szúval

– Fennáll annak a veszélye, hogy egyszer csak elfogyunk. – Ez a nem éppen optimista jövőkép az Országos Széchényi Könyvtár és a Soros Alapítvány közös könyvrestauráló műhelyében fogadott. Öt éve hozták létre a műhelyt, nem győzték dicsérni őket: nemes elhatározás, még nehezebb feladat egyházi gyűjtemények és nagy múltú középiskolai könyvtárak muzeális értékeit rendbe hozni, karbantartani. Három évig, amíg a pénzből futotta, ingyen restaurálták a könyveket, az utóbbi két évben pedig az egyházak szűette, molyrágta, s penésztépte könyveit önköltségi áron újították meg.

Most már viszont csak a molyok és szúk dolgoznak tovább kényükre-kedvükre, hiszen nekik nem kell pénz, a restaurátorok pedig egyre fogynak. S hogy megmenthessék a könyveket, létrehozták a *Pro Bibliothecis Ecclesiarum et Scholarum Alapítványt*.

– Az egyházaknak még önköltségi áron sincs pénzük arra, hogy restauráltassák könyveiket – mondja Jurcsik Erzsébet, az alapítvány képviselője, a restaurátor-műhely könyvtárosa.
– Tavaly március óta alig van megrendelé-

sünk. Az idén csak a váci püspöki könyvtártól kaptunk olyan megbízást, amiért fizetni is tudtak.

– A restaurálóműhely nemcsak egyházi, hanem iskolai könyvtárak gyűjteményeit is rendbe hozná.

– Egy, a közelmúltban végzett országos felmérés alapján kiderült, hogy 142 középiskola rendelkezik muzeális könyvekkel, melyeket legtöbbször a katasztrófák juttatnak el a restaurátorokhoz. Legutóbb például Karcagon a Gábor Áron Gimnáziumot felújították, 300 régi könyvüket erre az időre szekrénybe zárták.

Egy viharos csőtörés itt tette tönkre őket. Ekkor megkerestek bennünket, szabadítsuk meg köteteket a fekete penésztől. Nemzeti kulturális örökségünk értékeinek megmentésére hoztuk létre az alapítványt, és ezen olyan gyűjtemények értendők – csak a legjelentősebbeket mondom – mint a debreceni, sárospataki, pápai református kollégiumok könyvtárai, az esztergomi primási könyvtár, az egyházmegyei anyagok, a piarista, bencés és ferences rend megmaradt könyvtárai, a Központi Rabbiképző egyedülálló gyűjteménye, a soproni és budapesti evangélikus könyvtárak.

(karácsony)

Mai Nap. 1991. szept. 16.

Együtt, vagy külön utakon?

Befejeződött a Magyar Könyvtárosok Egyesületének vándorgyűlése

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XXIII. vándorgyűlése az elmúlt szombaton délelőtt plenáris üléssel, a szakmai díjak kiosztásával, majd tegnap, vasárnap baranyai kirándulásokkal zárult. A Magyar Könyvtárosok Egyesületéért emlékérmeket kapott *Bauer József*, az Országos Széchényi Könyvtár nyugdíjas szakembere, a könyvtárközi kapcsolatokon munkálkodó *Guy Marco*, az Egyesült Államokbeli Kent egyeteméről, *Gócz Gyuláné*, az Országos Idegennyelvi Könyvtár osztályvezetője, *Lisztés László*, a Bács-Kiskun Megyei Könyvtár nyugdíjas könyvtárosa, *Pápai Kemenczey Judit*, a szolnoki Verseyhy Ferenc Könyvtár igazgatója és a jelentős elismerésben részesült *Györffy Csabáné*, a Pécsi Városi Könyvtár igazgatóhelyettese is. Ezután az év legjobb könyveit jutalmazták *Fitz József-díjjal*. A névadó jeles könyvtártörténész, aki a harmincas években a Pécsi Egyetemi Könyvtár, majd az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója volt.

Már pénteken, a területi szervezetek együttes ülésének előadásai érzékeltették, mennyi a nyitott probléma. A vélemények éppen a könyvtárak létét, fennmaradását érintő kérdésekben ütköznek egymással. A szervezeti megújulást sürgető *Szita Ferenc*, a Somogy Megyei Könyvtár igazgatója szerint egy önkéntes társulás révén kialakuló, egységes közkönyvtári szervezet egyúttal gazdaságos, minőségcentrikus egységgé válhat. Így a falvakban többnyire fölösleges, néha háromféle könyv-

tárat – iskolait, községit, szakmait – is működtetni. Élesen szemben állt ezzel dr. *Szűcs József*nek, a Baranya Megyei Közgyűlés elnökének a véleménye, aki szerint a könyvtáraknak tévedhetetlen (!) ösztönrel kell megválasztani a fenntartóit, és ami kialakul, legyen nagyon is sokszínű...

– De kihez forduljunk a "hetedik érzékünkkel"? Ki fogja garantálni a maradékelvet felváltó támogatást? – kérdez vissza érdeklődésemre *Rozsnyai Ilona*, a Siklósi Városi Könyvtár igazgatója. – Mi korábban mind a 91 községünkért felelősek voltunk. Utóbb már csak hatvan falut láttunk el szakszerűen, számuk mára 35-re zsugorodott. Sajnos, a siklósi önkormányzat is azt mondja, a falvak boldoguljanak maguk. Ugyanakkor a szolgáltató funkció változóban van. Nem a beiratkozott olvasók, hanem az érdeklődők számában kell gondolkodnunk, szolgáltatást nyújtva valamennyi látogatóknak.

– A megfelelő tájékoztatáshoz hiányzik az országos számítógépes szolgálat is – teszi hozzá *Kiss Julianna*, a Nagykátai Városi Könyvtár olvasószolgálatának vezetője –, s úgy hiszem, nem hogy integrálni kellene a könyvtárakat, de nagyon hiányzik sok faluból és iskolából, ahol a könyveknek egy-egy olvasókor is nagyon jó gazdája lehetne. Nem szólok a változatlan beszerzési keretről, s hogy könyveket gyakran a Rákóczi úton vásárolunk féláron...

B. R.

Dunántúli Napló, 1991. aug. 26.

Szajna-parti jegyzetlapok Elnyűtt Pompidou

Párizs. – Gazdát cserélt a francia főváros egyik legnevezetesebb kulturális intézménye, a Pompidou Központ. Eddigi elnöke, a nagy tekintélyű *Héléne Ahreiler* asszony elbúcsúzott az "olajfinomítótól", átadva a vezetést a nem kevésbé hírneves *Dominique Bozo* művészettörténésznek.

A szokások itt sem mások, mint egyebütt. Megkezdődtek a suttogások, vélemények, milyen is az új főnök. Általában rejtélyesnek, szfinxnek tartják. A munkatársaihoz nem túlságosan meleg, kiismerhetetlen. A szakmai múltja vitán fölüli, hiszen ő sem fiatal. Ötvenhat

éves immár, az ítéletei kétségbevonhatatlanok. Ha ránéz egy festményre, azonnal megvan a véleménye, nyomban tudja, mi érték, mi nem, és az idő őt igazolja. Az Egyesült Államokban azt tartják róla, hogy a világ legjobbjai közé tartozik, a mai francia művészettörténészek közül egyike a legismertebbeknek. Így *Jack Lang*, kulturális miniszter választása ezúttal kivételesen nem keltett vitát, politikai felhangot; egyöntetűen elismerték, hogy a legméltóbbat, a legrátermettebbet szemelte ki a nem történelmi múltú, de máris a világranglista élén álló intézmény vezetőjéül.

Lemondólevél

Akkor miért a néha mégis gyakran epés megjegyzések? Mert Bozo nyughatatlan vérű. Ha valahová kinevezik – rebesgetik, – már nyomban a megérkezésekor ott a zsebében a lemondólevele. Amint elfogadja a megbízást, már másra gondol, a szelleme új feladatokon töpreng. Pedig ami itt vár rá, nem akármilyen. Nem is annyira a Pompidou tekintélye miatt, hanem az állapotért, ahogyan ezt az egyesek által még ma is kétségbevitelt épületet átveszi.

A félreértések eloszlatása végett, az örökségért senki nem kárhoztatja Ahreiler asszonyt, az érdemei teljében búcsúzó, volt elnököt. Ő mindent megtett, amit csak lehetett, gazdag és nemes hagyatékat ad át az utódjának. A Pompidou kárhozata: rövid idő alatt kivívott világhíre. Amidőn megnyitották, azt tervezték, hogy naponta hozzávetőlegesen ötezer látogatója lesz. Ma huszonötezer van, éppen az ötszöröse. Nem csoda tehát, hogy tizennégy esztendő alatt elnyűvődött. A legtöbb gondot a karbantartás okozza. A teljes évi költségvetése 308 millió frank, és ebből tizenegy milliót csupán a napi takarítás emészt föl. A híres és sokak által kifejezetten rondának tartott csőrendszer, amely a külső homlokzatán végigvonul (ezért is csúfolják olajfinomítónak), tönkrement, beszivárgott a víz. Az élénk kék szín lekopott róla, és az épület új gúnyneve "a kerület legnagyobb vízellátója". Belül, ahol koptatják az emeleteket, egy évben tízezer négyzetméter padlószőnyeget kell cserélni. Persze a vandálok is megteszik a magukét. Ide költöztették a híres, román származású szobrásznak, *Bran-cusinak* a hátrahagyott műtermét, krémszínű falak közé. Rendszeresen festeni kell a firkálmányok miatt.

Fotokópiák

A legnagyobb gondot azonban a méltán büszkeségnek tartott harmadik emeleti könyvtár okozza. Télen-nyáron túlzsúfolt. A látogatók zöme diák, egyetemi hallgató, aki lelkiismeretes munkára érkezik. De ilyen tömegben olvasni is, jegyzetelni is lehetetlen, mindenki a másológépek körül tolong. Noha tizennyolc van belőlük, az igényekhez képest édeskeves. Már csak azért is, mert a vékony pénztárcájú fiatalok ezen takaríthatnak meg rengeteget. A számvevőszék ellenőrzési kézikönyve az üzletben 635 frankba kerülne. Ha közigazdász-hallgató oldalanként lemásolja, mindössze 120 frankját viszi el. Az egyetemi folyosókon nem azt kérdezik egymástól, mennyi könyvet olvas-tál már el, hanem mennyi fotokópiát csináltál?

A könyvtár megnyitásakor a legfrissebb technikai újdonságnak és büszkeségnek számított,

hogy egyetlen olvasótól sem kellett papírt, személyi igazolványt kérni, mert lehetetlen volt egyetlen soványka kötetet is kivinni az olvasóteremből. Ha netán megkísérelte volna bárki is, a kijáratnál a könyv sivitott, elárulta tolvaját, nyakoncsípték. Mára ezt a rendszert is kiismerték, a ritkaságoknak lábuk kél, a kár tetemes. Évenként 26 millió frankot költhetnek az állomány gazdagítására, de csak elvben. Mert ennek a harmada a károk, lopások pótlására megy el. Arról nem is beszélve, hogy könnyelműség bármilyen olvasóasztalon felejtetni, mert pillanatnyi félrefordulás, – és nyomavész. *Pompidou* elnök, amidőn áldását adta a központ fölépítésének a tervére, azt kívánta, hogy a belépés teljesen szabad legyen, senkit ne zaklassanak ellenőrzéssel, elvégre a modern kultúra otthona. Ezt a végakaratot tiszteletben kell tartani, tehát csak azt állítják meg a mozgólépcső alján, aki történetesen ittas, vagy még rosszabb esetben borosflaskát visz a kezében. Bárki más bemehet, és ezt a biztonság bánja.

Bemutatlan művek

Nem újdonság, és nem is eredeti gond, hiszen ezzel a világon mindenütt küszködnek: a hely szűkössége. Főként a képzőművészeti gyűjtemény gyarapszik, és nincs hol elhelyezni az újdonságokat. Egyszerre 850 képet, szobrot, plasztikát lehet bemutatni, a tartalékban viszont 15.000 mű várja, hogy a közönség elé kerülhessen. Mit lehet tenni? A búcsúzó elnök szerint egyetlen nagy reform várát magára: a privatizálás. Ha nem is teljesen földadni az állam istápoló szerepét, mert az lehetetlen, valamilyen megoldást keresni kell a magánmecénások bevonására. Ez az a feladat, amely Dominique Bozora, az új elnökre vár. Annál is inkább, hogy a tervei nagyratörők. Az ő szívéhez a kortárs művészet áll a legközelebb (ez volt *Georges Pompidou* eredeti szándéka is), ez az első számú törekvése. A kulturális központnak – vallja Bozo – a huszadik században kell meggyökereznie, de már előrepillantania arra, mit hoz a következő évezred. A jövő esztendő januárja már az új vezetés jegyében még a múltba tekint. *Max Ernst*-kiállítást nyitnak, és áttekinthetőbben próbálják bemutatni a hatvanas, hetvenes és a nyolcvanas évek irányzatait. Ő is látja azonban, hogy az egyik legfőbb feladata a rendteremtés lesz. "Azt szeretném – mondta, – hogy a látogatóink ne úgy érezzék itt magukat, mint holmi pályaudvar várócsarnokában." – Nem lesz könnyű dolga!

Várkonyi Tibor

Magyar Nemzet, 1991. szept. 28.

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

Javaslat a Szakszervezeti Bizottságnak a Munkaügyi Szabályzat módosítására

A 11/1990. (X.4.) MKM rendelet módosította az idegennyelv-tudás igazolására rendszeresített állami nyelvvizsgáról szóló 3/1980. (X.25.) MM rendeletet. A módosító rendelet 1991. március 1-jén lépett hatályba. A hivatkozott rendelet a nyelvvizsgát megjelölt fokokként (alap, közép és felső), három típusban (A, B és C vizsga) rendeli letenni. A C típusú vizsgán a vizsgázónak az A és B típusú vizsga követelményeit is teljesítenie kell. Az A és B típusú vizsga külön-külön is lehetőséges. A C típusú vizsga különböző fokokon (alap, közép és felső) az A és B típusú vizsga követelményeinek egyenkénti teljesítésével is lehetőséges, ha a vizsgázó mindkét vizsgát két éven belül tette le.

Fentieknek megfelelően javasolom a munkaügyi szabályzat 6. számú mell. 1.) pontját megelőző bekezdés és az 1.) pont a) bekezdésének megváltoztatását az alábbiak szerint:

*Az Országos Széchényi Könyvtárnál 1991. március 1-jétől a 11/1990. (X.4.) MKM rendelet alapján a nyelvpótlékre az alábbi szabályozás vonatkozik:

1.) A nyelvpótlék mértéke:

a) *egységes, általános* mértékű nyelvpótlék:

középfokú	*A* vizsga: 2%	*B* vizsga: 3%	*C* vizsga: 5%
felsőfokú	*A* vizsga: 4%	*B* vizsga: 6%	*C* vizsga: 10%

Aki az A, vagy a B típusú vizsgát egymást követően, de két éven túl teljesíti (tehát számára a C vizsgafokozat megállapítására nincs lehetőség), részére a magasabb vizsgafokozat százaléka állapítható meg nyelvtudási pótlékként.

A jelen szabályozás az 1991. március 1-je előtt szerzett állami nyelvvizsga-bizonyítványok megállapított fokozatait *nem* érintik.*

Budapest, 1991. augusztus 26.

(Juhász Lászlóné)
osztályvezető

SZERKESZTŐSÉGI ROVAT

Gondolatok a Híradóról

Az év vége és egyben a szokásos számvetés ideje közeledik... A megújult OSZK Híradóval lényegében elégedettek lehetünk, hiszen hosszú idő óta most sikerült elérni, hogy az eddigi 1991. évi füzetek a megállapított időben pontosan megjelenjenek, és eljussanak az olvasókhoz is. Úgy gondoljuk, hogy általánosságban kiadványunk tartalmára és külalakjára sem lehet panasz. Legalábbis az utóbbi időben érkezett visszajelzések ezt igazolják. Azonban a lap tartalmának megszerzése, sajnos – amint ezt már többször megírtuk – komoly nehézségbe ütközik. Úgy véljük, talán nem lesz ünnepprontás megjegyezni, hogy sok illetékes érdemi munkatárs továbbra sem szá-

mol be lapunk részére szűkebb munkaterületéről. Pedig nagyon fontos lenne, hogy jobban megismerjük egymás tevékenységét, és főleg az egyes helyeken bekövetkezett kisebb-nagyobb változásokat, új munkamódszereket. Ez nagymértékben segítené többek között a tájékoztatást, de a sok új fiatal munkatárs is többet tudhatna meg ezáltal intézményünk munkájáról, és egyes esetekben saját területét is jobban tudná ellátni. Nem kívánunk részletesen kitérni arra, hogy milyen problémák adód(hat)nak, ha egyikünk nem tudja, hogy mit csinál a másik (osztály, csoport, részleg, stb.). Éppen ezért ismételtlen kérjük az illetékeseket: vezetőket és beosztottakat, hogy kérésre, vagy anélkül is számoljanak be munkájukról, hivatalos utazásairól, tegyenek javaslatokat, vitatkozzanak.

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ÚJ KIADVÁNYAI

	<i>ára (Ft)</i>
Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki kiadványok bibliográfiája. 1986.	480,-
Magyarország bibliographiája Petrik VII. Pótlások.	360,-
Magyarország bibliographiája Petrik VIII. Függelék.	440,-
A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1985.	400,-
Magyar Könyvészet 1987. I-II.	590,-
Magyar Könyvészet 1988. I-III.	1.500,-
Magyar Könyvészet 1989. I-III.	1.500,-
Régi magyar könyvtár III. kötet 1-2. Pótlások, kiegészítések, javítások.	kötetenként 200,-
Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke:	
Ausztria	100,-
NDK	80,-
NSZK	150,-
Svájc	80,-
Az idén előreláthatóan a következő füzetek jelennek még meg:	
Skandináv államok	
Benelux államok	
Nagy-Britannia és Észak-Írország	
Franciaország	
(Az egyes füzetek ára a terjedelemtől függően 80-150,- Ft között lesz.)	
Kéziratok térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. I. kötet. Önálló kéziratos térképek... 1-2.	590,-
Osztaurusz	150,-
Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról	250,-
Catalogus Librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur I-III.	4.000,-
Magyar Könyvgyűjtő Új Kézikönyve I-II.	3.120,-
Magyar Könyvészet 1961-1975. Nyelvészet, irodalom. (Mikrofilmlapos kiadvány)	500,-

OSZK HÍRADÓ

A nemzeti könyvtár lapja

XXXIV. évfolyam – 1991. 9-10. sz.

A szerkesztőbizottság elnöke: Ferenczy Endréné Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Juhász Lászlóné, Ottovay László, Poprády Géza, Rózsa Mária,

Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné, Sonnevend Péter

Műszaki szerkesztő: Rosta Lajosné, Burány Tamás

A szerkesztőség címe: Budapest I., Budavári Palota 'F' ép. Postacím: 1827 Budapest. Telefon: 156-9498

Felelős kiadó: Juhász Gyula főigazgató

Előfizethető OSZK Kiadványtár Budapest I., Budavári Palota 'F' épület Postacím: 1827 Budapest

Készült az OSZK Nyomdaüzemében, 520 példányban, 4,5 A/5 ív terjedelemben. Felelős vezető: Burány Tamás.

Munkaszám: 91.313

ISSN 0324-2064

